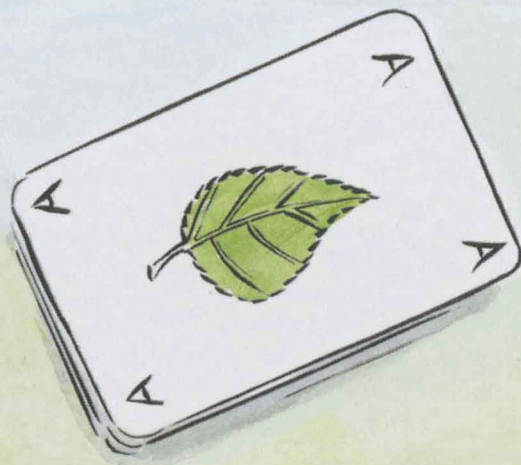

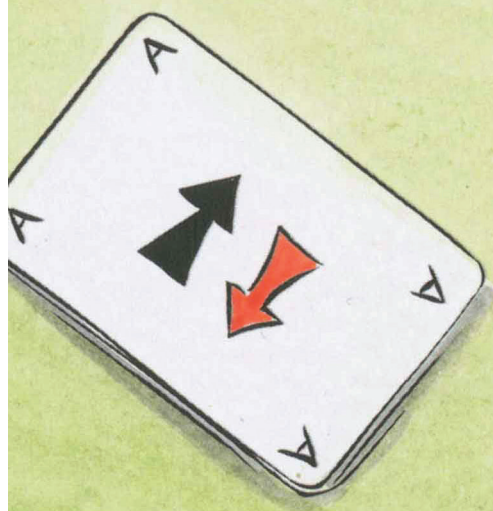

Oprowadzanie interpretacyjne

Jak budować relacje pomiędzy uczestnikami
a dziedzictwem

Thorsten Ludwig

Program
„Uczenie się
przez całe życie”

Thorsten Ludwig

Oprowadzanie interpretacyjne

Jak budować relacje pomiędzy uczestnikami a dziedzictwem

Bildungswerk
interpretation

Niniejsza publikacja powstała dzięki wsparciu Komisji Europejskiej, jednak wyrażone w niej opinie są jedynie opiniami autora i w żadnym wypadku nie stanowią oficjalnego stanowiska Komisji Europejskiej. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania informacji w niej zawartych.

Bildungswerk interpretation
Am Rasen 23, Niemcy
D-37214 Werleshausen
Tel. +49-(0)5542-505873
www.interp.de

Autor: Thorsten Ludwig
Redakcja: Michael Hamish Glen
Okładka i rysunki: Philip Rutt

Oryginalny tytuł: *The Interpretive Guide – Sharing Heritage with People*
Publikacja wydana w Niemczech przez:
Bildungswerk interpretation, Werleshausen
Wydanie II, 2015

Tłumaczenie na język polski: Joanna Rumińska-Pietrzyk
Redakcja w języku polskim: Katarzyna Barańska
© by Małopolski Instytut Kultury w Krakowie, Kraków 2019

Spis treści

7	Wstęp
8	O projekcie HeriQ
9	Trójkąt interpretacyjny
10	Cztery Asy
12	Interpretatorzy krzewią szacunek dla całego dziedzictwa
14	Interpretatorzy przekształcają kontakt z fenomenem w bezpośrednie doświadczenie
16	Interpretatorzy wywołują reakcję u uczestników
18	Interpretatorzy wytyczają ścieżki ku głębszym znaczeniom
20	Zmiana szyku
21	Oszczędne wykorzystywanie rekwizytów
22	Akceptowanie zakłóceń
23	Pokonywanie barier
24	Poszerzanie horyzontu
25	Przybliżanie tematyki zrównoważonego rozwoju
26	Łączenie fenomenów
27	Planowanie i zapamiętywanie sekwencji
28	Uwagi praktyczne
30	Ocena oprowadzania
31	Co dalej?
33	Załączniki
34	Opowieść interpretacyjna – karta pracy
35	Opowieść interpretacyjna – karta przykładów
36	Opowieść interpretacyjna – karta oceny
37	Oprowadzanie – mapa myśli
38	Podstawowa terminologia przewodnictwa interpretacyjnego

Z dedykacją dla przewodników w parkach, muzeach i innych miejscach dziedzictwa, którzy przyczynili się do powstania niniejszego podręcznika, dzieląc się pomysłami, testując je, dodając swoje uwagi. Uznanie i sukcesy, jakimi się cieszą, są prawdziwym dowodem skuteczności naszych wspólnych wysiłków.

Europejskie dziedzictwo jest ogromne: obejmuje świątynie na Południu i fiordy na Północy, ptasie sanktuaria nad Dunajem i tajemnicze kamienne kręgi u wybrzeży Atlantyku. Ta spuścizna mówi nam, skąd pochodzimy i pomaga ustalić, dokąd zmierzamy.

Każdego dnia liczne grono Europejczyków, zatrudnionych lub pracujących jako wolontariusze na obszarach chronionych, w lasach, miejscach dziedzictwa, muzeach czy też w ogrodach zoologicznych i botanicznych, promuje dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe oraz poszukuje lepszych sposobów kształtowania naszej przyszłości. Interpretacja dziedzictwa ma na celu wsparcie tych wysiłków. Ten model upowszechniania, znajdujący zastosowanie na całym świecie, wykształca w ludziach poczucie odpowiedzialności za wspólne dziedzictwo i przynależności do wielu cennych miejsc na kontynencie europejskim.

Interpretacja dziedzictwa jest głęboko powiązana z historią parków narodowych. W 1957 r. na zlecenie Służby Parków Narodowych USA (US National Park Service) dziennikarz Freeman Tilden napisał swoją przełomową książkę – *Interpreting Our Heritage*, wykładając w niej po raz pierwszy koncepcję i zasady interpretacji dziedzictwa. Od 2010 r. w Europie tworzymy naszą własną organizację, Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Interpretacji Dziedzictwa (European Association for Heritage Interpretation), czyli Interpret Europe, w ramach którego coraz liczniejsze grono interpretatorów dzieli się efektami swojej pracy i doskonalą metody.

Interpretacja dziedzictwa wykorzystuje wiele różnych środków przekazu, z których najskuteczniejszym jest bezpośredni kontakt międzyludzki. To stąd bierze się znaczenie oprowadzania interpretacyjnego (ang. interpretive guiding). Niniejszy podręcznik powstał z myślą o przewodnikach-interpretatorach w całej Europie.

W oparciu o sprawdzone, wykonywane samodzielnie ćwiczenia, a także wskazówki dotyczące samooceny i uczenia się od siebie nawzajem, stanowi on pomoc dla przewodników w doskonaleniu ich umiejętności i kompetencji.

Mamy nadzieję, że podręcznik ten znajdzie szerokie zastosowanie wśród pracowników parków, muzeów i wielu innych obiektów dziedzictwa. Wszelkie uwagi, które mogą być pomocne w doskonaleniu naszej pracy, są mile widziane!

Thorsten Ludwig, maj 2015 r.

O projekcie HeriQ

Podręcznik powstał w ramach unijnego projektu HeriQ, stanowiącego część programu Leonardo. Jest to projekt transferu innowacji zainicjowany przez bułgarskich partnerów i nadzorowany przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich w Sofii.

Organizacjami partnerskimi HeriQ są:

- APARE – Association pour la Participation et l'Action Régionale, Francja,
- Bildungswerk interpretation, Niemcy,
- Centrum Interpretacji Dziedzictwa, Bułgaria,
- Istituto Pangea Onlus, Włochy,
- Śródziemnomorskie Centrum Środowiska, Grecja,
- Krajowe Stowarzyszenie Małych i Średnich Przedsiębiorstw, Bułgaria.

Geneza HeriQ sięga wcześniejszego projektu realizowanego w ramach programu Leonardo pod nazwą TOPAS (Szkolenie obsługi obszarów chronionych), w którym uczestniczyły organizacje partnerskie HeriQ z Włoch i Niemiec. Projekt miał na celu wypracowanie standardów jakości w zakresie interpretacji dziedzictwa w Europie. W 2003 r. powstał w jego ramach kurs pilotażowy „Podstawowe umiejętności interpretacyjne”, który czerpał z pomysłów leżących u podstaw Programu rozwoju interpretacyjnego Służby Parków Narodowych USA (US National Park Service's Interpretive Development Program – IDP). Jednym z celów kursu TOPAS było ustalenie, w których dziedzinach ponad pięćdziesięcioletnie doświadczenia z pracy interpretacyjnej w USA mogą zostać przeniesione do Europy, a w których interpretatorzy dziedzictwa europejskiego powinni wypracować własne metody. W oparciu o projekt TOPAS w różnych krajach europejskich odbyły się kursy szkoleniowe i certyfikacyjne dla interpretatorów dziedzictwa w zakresie interpretacji bezpośredniej, interpretacji pośredniej i planowania interpretacyjnego.

W Niemczech trzy organizacje krajowe połączyły siły, aby zrealizować projekt szkoleniowy Parclnterp. Po przeprowadzeniu kilku kursów testowych uzgodniły one standardy, kryteria i kompetencje w oparciu o wyniki TOPAS, łącząc interpretację z edukacją na rzecz zrównoważonego rozwoju. Sukces przedsięwzięcia sprawił, że UNESCO uznało Parclnterp za modelowy projekt.

Projekt HeriQ rozpoczął się ostatecznie w 2013 r. Poprzez przenoszenie doświadczeń z projektów TOPAS i Parclnterp do innych krajów europejskich realizuje on dwa następujące cele:

- inspirowanie interpretatorów do działania w charakterze agentów interpretacji poprzez tworzenie sieci wsparcia dla interpretacji dziedzictwa na rzecz zrównoważonego rozwoju,
- szkolenie i certyfikowanie przewodników-interpretatorów, którzy chcą zapoznawać ze swoim dziedzictwem głównie gości z zagranicy.

Niniejszy podręcznik służy realizacji drugiego z wymienionych celów. Stanowi on część pakietu szkoleniowego i certyfikacyjnego związanego z 40-godzinny kurs certyfikacyjny HeriQ dla przewodników-interpretatorów. Kurs obejmuje zadania do samodzielnego wykonywania, a także egzaminy pisemne i praktyczne. Istnieje możliwość jego dowolnej modyfikacji – kurs może być na przykład dzielony (maksymalnie na pięć części) lub realizowany na zasadzie modułu w ramach szerszego szkolenia. Program został pomyślnie sprawdzony w Bułgarii, Francji, Grecji i Hiszpanii.

Przewodnik pojawił się w angielskiej wersji w 2014 r., a następnie został wydany w jedenastu innych językach [dane z 2015 r. – przyp. red.].

Trójkąt interpretacyjny

Co tak naprawdę ma znaczenie z punktu widzenia doświadczenia interpretacyjnego? Mogłoby się wydawać, że zadajemy sobie to pytanie od dziesięcioleci, ale w istocie rzeczy przewija się ono przez tysiące lat. Ludzie zawsze starali się uzyskać mentalny dostęp do miejsc i obiektów, w których rozwoju sami nie mieli żadnego udziału, a w poszukiwaniu odpowiedzi zawsze korzystali z pomocy innych osób, choć nie nazywały się one wtedy „interpretatorami dziedzictwa”.

Kiedy ludzie mają kontakt z miejscem lub obiektem dziedzictwa, a potem wracają do swojego życia, czy takie miejsce lub obiekt stają się dla nich bardziej znaczące? Czy czują się z nim bardziej związani i czy zdają sobie sprawę, że ma on związek z ich własnym życiem i decyzjami dotyczącymi przyszłości? Co wyznacza owo „magiczne pole”, w obrębie którego dokonuje się interpretacja dziedzictwa?

Zrozumiem skały, nauczę się języka powodzi, burzy i lawiny. Zapoznam się z lodowcami i dzikimi ogrodami i zbliżę się, jak to tylko możliwe, do serca świata.

John Muir

Uważamy, że każdy proces interpretacji, który nie jest realizowany samodzielnie, opiera się na trzech punktach:

- miejscu lub obiekcie będącym przedmiotem doświadczenia,
- osobach doświadczających, czyli uczestnikach,
- środkach ułatwiających jego odczytanie/zrozumienie.

Te trzy punkty oparcia tworzą tak zwany trójkąt interpretacyjny. Pozostaje jednak najważniejsze pytanie: co łączy te punkty? Co sprawia, że uczestnicy w następstwie doświadczenia interpretacyjnego czują, że jest ono częścią ich własnego życia?

Zanim zajmiemy się zasadami i umiejętnościami w zakresie interpretacji, poświęćmy chwilę czasu, aby spróbować odpowiedzieć na to pytanie.

Ćwiczenie: Wyczuć to, co ważne

Uczestnicy dobierają się w pary. Każda para idzie na 10-minutowy spacer. W czasie spaceru każda para rozmawia o dwóch rzeczach:

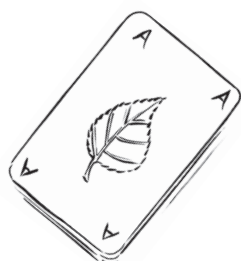
1. Co naprawdę cenię w moim życiu?
2. Dlaczego to cenię?

Po powrocie wszyscy siadają wokół plakatu, na którym pokazany jest trójkąt interpretacyjny. Następnie zaczynają dyskutować, co może być spoiwem łączącym wierzchołki trójkąta.

Cztery Asy

Idea trójkąta nie jest ani nowa, ani wyjątkowa. Trójkąt często występuje zarówno w interpretacji dziedzictwa, jak i w wielu innych dziedzinach, jako że dobrze ilustruje różne procesy komunikacji. Pośrodku trójkąta interpretacyjnego znajduje się jednak czwarty element, nad którym powinniśmy się zastanowić. Co jest tak ważne, że ludzie zaczynają doceniać coś, z czym wcześniej nie mieli żadnego bliskiego związku?

Większa prawda

Wspomniany Freeman Tilden napisał kiedyś: „Interpretacja jest objawieniem większej prawdy, która kryje się za każdym stwierdzeniem faktu”. Owa „większa prawda” była jednym ze sposobów określenia znaczenia, które nadaje sens fenomenowi przyrodniczemu lub kulturowemu znajdującemu się w górnym wierzchołku trójkąta. Należy zwrócić uwagę, że mówimy tu o jednej z możliwych prawd, a nie jedynej prawdzie, jako że każdy fenomen można interpretować na różne sposoby. Fenomen może mieć różne znaczenie dla różnych osób.

Istnieje kilka terminów, które pozwalają określić, co znaczy „większa prawda” według Tildena. Bez względu na przebieg ćwiczenia ze strony 9, zapewne domyślacie się, że w większości wypadków łączność człowieka z miejscem lub obiektem wymaga czegoś więcej niż samych faktów. To właśnie z tego powodu Tilden opisał w 1957 r. interpretację dziedzictwa jako:

„działalność edukacyjną, która ma na celu ujawnianie znaczeń i relacji poprzez wykorzystanie oryginalnych przedmiotów, bezpośrednie doświadczenie i środki ilustracyjne, nie zaś tylko przekazywanie informacji faktograficznych”.

Zasady dobrej interpretacji dziedzictwa wyrastające z tej definicji i opracowane przez Tildena głównie w oparciu o praktykę doświadczonych przewodników, których pracę analizował, stanowią integralną część naszego kursu i niniejszego podręcznika.

Moc miłości

W naszym kontekście warto również przeanalizować środek trójkąta z innego punktu widzenia. Możemy zadać sobie pytanie: czego tak naprawdę potrzebuje przewodnik-interpretator, aby połączyć poszczególne elementy?

Krótką, prostą, a zarazem trafną odpowiedź może brzmieć: miłości. Tak przynajmniej sugerują różni autorzy z różnych epok.

Interpretator dziedzictwa powinien zdecydowanie cechować się:

- zaangażowaniem w stosunku do miejsc lub obiektów,
- zaangażowaniem wobec uczestników,
- zaangażowaniem w swoją misję.

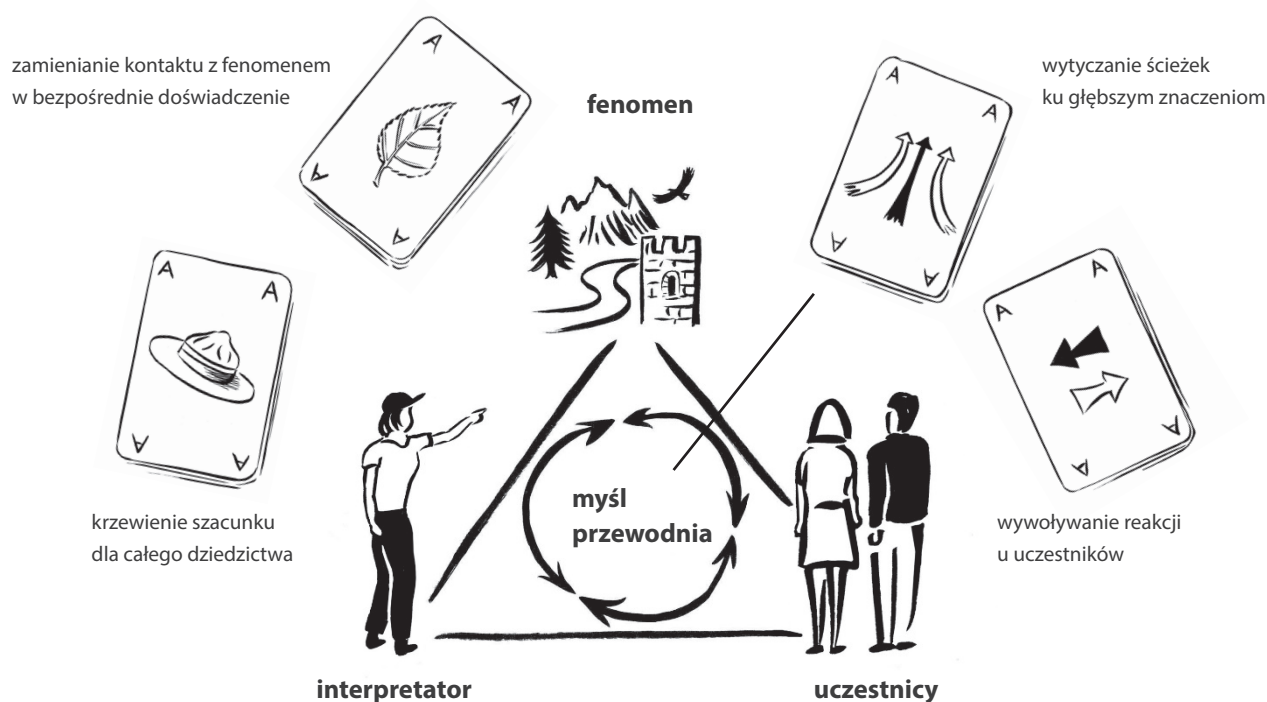
Spełnienie tych trzech przesłanek pozwala rozwijać umiejętności tworzące dobrego interpretatora dziedzictwa.

Trójkąt interpretacyjny łączy zatem cztery elementy, które określa się mianem czterech asów interpretacji. W dalszej części podręcznika przekonamy się, że asom tym można przypisać cztery twierdzenia:

- zamienianie kontaktu z fenomenem w bezpośrednie doświadczenie,
- wywoływanie reakcji u uczestników,
- wytyczanie ścieżek ku głębszym znaczeniom,
- krzewienie szacunku dla całego dziedzictwa.

Sprawdza się to chyba do jednego: musisz kochać to, co robisz, i musisz rozumieć się z innymi ludźmi.

Freeman Tilden

Podsumowując, praca z trójkątem interpretacyjnym oznacza poszukiwanie głębszych znaczeń, które są ujmowane w postaci myśli przewodniej – inaczej: tematu, motywu przewodniego (ang. theme) – i znajdują się pośrodku diagramu, ale zarazem także samo zaangażowanie w stosunku do każdego z trzech wierzchołków trójkąta. W przeciwnym razie istnieje ryzyko zaprzepaszczenia wysokiego potencjału dziedzictwa dla edukacji pozaformalnej.

Kustosz skupiony wyłącznie na czynnościach konserwatorskich może nie odkryć właściwych połączeń ze światem osób odwiedzających muzeum. Zawodowy menedżer wycieczek, którego interesuje jedynie zapewnienie ludziom bez trosk wakacji, może nie zdawać sobie sprawy, że jego doświadczenia mogą stanowić prawdziwą inspirację dla uczestników. Burmistrz zachwycony promocją swojego miasteczka nie będzie zazwyczaj zainteresowany, by patrzeć na sprawy szerzej. Różni specjaliści różnie podchodzą do kwestii interpretacji dziedzictwa i dlatego mogą stać w obliczu różnych wyzwań. Nie ma w tym nic dziwnego: są dziedziny, w których jesteśmy biegli, ale i takie, które najpierw musimy opanować. Nasze najciekawsze kursy to te, w których uczestniczą przedstawiciele różnych środowisk zawodowych – kursy, w których wszyscy możemy uczyć się od siebie nawzajem.

Są to niektóre z zagadnień, które rozpatrywaliśmy na początku w odniesieniu do trójkąta interpretacyjnego, czyli modelu, na którym opiera się kurs HeriQ dla przewodników-interpretatorów. Cztery asy zostaną szczegółowo omówione na następnych stronach. Zaproponujemy również ćwiczenia pozwalające lepiej osadzić ich tematykę w kontekście swojej własnej pracy.

Interpretatorzy krzewią szacunek dla całego dziedzictwa

[...] ochrona poprzez docenienie,
docenienie przez zrozumienie i zrozu-
mienie przez interpretację.

Conrad Wirth

Być ambasadorem

Jako przewodnicy-interpretatorzy zatrudnieni w obszarze chronionego krajobrazu, miejscu dziedzictwa historycznego lub kulturowego, muzeum czy ogrodzie zoologicznym, jesteśmy opiekunami dziedzictwa. Opieka to kluczowe pojęcie w zakresie interpretacji dziedzictwa. Kapelusz strażnika na karcie do gry po lewej stronie symbolizuje naszą troskę o całe dziedzictwo, które powinniśmy szanować i chronić – zarówno namacalne, takie jak alpejska łąka czy gotycka katedra, jak i nieuchwytnie, takie jak zapach górskich kwiatów po deszczu czy chorał gregoriański odbijający się echem od sklepienia katedry.

Czym jest nasze dziedzictwo?

Dziedzictwo jest oczywiście tym, co ludzie chcą ocalić, co chcą odziedziczyć po poprzednich pokoleniach – a więc tym, co jest dla nich cenne. Różni ludzie przypisują dziedzictwu różne znaczenie w zależności od wieku, środowiska kulturowego lub społecznego itp. Wartość dziedzictwa może także zmieniać się w czasie. Dziedzictwo może być określone jako takie przez pojedynczą osobę, rodzinę, społeczność lokalną, państwo, a nawet wspólnotę państw. Światowe dziedzictwo oznacza, że Organizacja Narodów Zjednoczonych uznała, iż w interesie całej ludzkości jest zachowanie danego obiektu dla przyszłych pokoleń.

Dotrzeć do sedna

Przewodnicy-interpretatorzy na całym świecie starają się inspirować uczestników dziedzictwem. Interpretowanie dziedzictwa może oznaczać zrozumienie sposobu działania poszczególnych obiektów – na przykład, z czego została wykonana, i jak była używana stara sieć rybacka. Jednak prawdziwa interpretacja dziedzictwa zaczyna się wtedy, gdy pogłębia się znaczenie obiektów, gdy ich doświadczanie dotyka „ram głębokich” (ang. deep frames). Przykładem może być w tym przypadku to, w jaki sposób całe życie rodziny rybaka było splecione z tą siecią. Praca z ramami przy interpretacyjnych myślach przewodnich (ang. themes) (s. 18) ma zasadnicze znaczenie dla wartości interpretacji dziedzictwa – przy czym praca na wartościach zwiększa zarazem odpowiedzialność przewodnika-interpretatora. Międzynarodowa sieć Common Cause oferuje wiele użytecznych materiałów na temat odpowiedzialnego wykorzystywania wartości i ram.

Wrażliwa interpretacja

To jest ostatnie ważne zagadnienie, którym zajmiemy się, zanim przejdziemy do bardziej wciągających aspektów naszego zawodu. Świadoma decyzja, co uznajemy za dziedzictwo, jest procesem intelektualnym, ale dziedzictwo, jak i jego interpretacja, mogą również wzbudzać wiele emocji. Miejsca dziedzictwa są różne. Poczynając od atrakcyjnych, jak malownicza dolina rzeki, poprzez te, które odcisnęły piętno na czyjejś kulturze (np. kościół zbudowany na fundamentach starego meczetu), aż po miejsca tragiczne – takie jak zniszczony na zawsze krajobraz lub pozostałości obozu koncentracyjnego. Ochrona kontrowersyjnych miejsc lub obiektów jako dziedzictwa jest wyznacznikiem otwartości społeczeństwa. I choć niektóre z nich mogą stanowić poważne wyzwanie dla nas jako przewodników-interpretatorów, uwypuklają one kluczową rolę interpretacji dziedzictwa w wyciąganiu z przeszłości nauki na przyszłość.

 Publikacja:

Public Interest Research Centre
The Common Cause Handbook

Machynlleth (2011)

Dostępna bezpłatnie pod adresem:
www.valuesandframes.org

Osobiste podejście

W kontekście oprowadzania interpretacyjnego pewne znaczenie ma nasza osobowość. Dotyczy to zwłaszcza przewodników, którzy wychowali się na obszarze, w którym pracują, i których życie splata się z ich naturalnym lub kulturowym otoczeniem. Osobiste doświadczenia i wspomnienia są często ciekawsze dla uczestników niż fakty. Wrażenie, jakie przewodnik robi na uczestnikach, znacząco zaś przyczynia się do sukcesu jego pracy.

*Ludzie nie zmieniają swojego życia
na podstawie danych. Zmieniają je
w oparciu o doświadczenie, bliski
kontakt z kimś, komu ufają.*

Alan AtKisson

Inspiracja zamiast instrukcji

Nasze zadanie jako przewodników-interpretatorów nie polega na tym, by odgrywać rolę instruktora lub zarzucać uczestników faktami. Chodzi o to, by moderować ich proces poznawczy, wyjaśniać, oferować nowe punkty widzenia, dzielić się doświadczeniami i zachęcać ich do dokonywania własnych odkryć. Taka postawa zakłada również kwestionowanie własnych ugruntowanych zapatrywań – z jednej strony po to, aby prowokować naszych uczestników do myślenia, z drugiej, by poszerzać własne horyzonty. Przewodnik-interpretator to również uczeń.

Znajomość różnych ról

Aby stworzyć atmosferę sprzyjającą nauce, powinniśmy umieć grać różne role. Przewodnicy-interpretatorzy argumentują, słuchają, pośredniczą, tłumaczą, inspirują i zachęcają. Budują i rozluźniają napięcie. I zawsze wspierają uczestników w zachwycie nad nowymi odkryciami. Jako przewodnicy-interpretatorzy odgrywamy pewnego rodzaju teatr – dajemy niezapomniane przedstawienie, aby wzmocnić przekaz i utrwalić go w pamięci.

Ćwiczenie: Odgrywanie różnych ról

Uczestnicy zapisują temat na każdej z około dziesięciu kart, np. „podróż”, „światło”, „hałas”, „nuda”, „start” itp. Następnie przygotowują kilka papierowych kapeluszy, zapisując na każdym rolę, np. „nauczyciel”, „mediator”, „narrator”, „advokat”, „animator” itp. Jeden z uczestników losuje „kartę tematu”, wybiera „kapelusz roli” i przedstawia temat, angażując innych w rolę odnoszącą się do wybranego kapelusza. Po chwili inna osoba wybiera kapelusz i odgrywa rolę. Czynność jest powtarzana, aż wszystkie kapelusze zostaną wykorzystane.

Inna wersja tego ćwiczenia polega na umieszczeniu kapeluszy na pojedynczych „wyspach” wytoczonych za pomocą sznurka. Daje to możliwość przeskakiwania z jednej wyspy na drugą podczas prezentacji tematów.

Ćwiczenie można wreszcie wykonać, dzieląc uczestników na dwu- lub trzyosobowe grupy. Jedna grupa wybiera kapelusz roli (lub tylko kartę roli), nie informując pozostałych osób, jaką rolę odgrywa. Grupa następnie szuka obiektu i przedstawia go stosownie do wybranej roli

Przewyciężanie słabości

Świadomość własnych słabości, podejmowanie wysiłku w celu ich przewyciężenia, ale także postrzeganie tej sytuacji jako okazji do uczenia się, są warunkiem koniecznym udanej pracy. Dotyczy to również oprowadzania interpretacyjnego. Podczas każdego takiego oprowadzania powinniśmy dążyć do osiągnięcia jednego celu – i natychmiast po zakończeniu dokonać samooceny jego realizacji.

Interpretatorzy przekształcają kontakt z fenomenem w bezpośrednie doświadczenie

Nie próbuj zaspokajać swojej próżności, ucząc bardzo wielu rzeczy. Rozbudź ciekawość ludzi. Wystarczy otworzyć umysły; nie obciążaj ich nadmiernie. Podłóż tylko iskrę. Jeśli jest tam coś łatwopalnego, wnet zapali się płomień.

Anatole France

Ożywianie obiektów i zdarzeń

Każda aktywność interpretacyjna opiera się na bezpośrednim doświadczeniu autentycznych elementów dziedzictwa. Aby podkreślić ich wartość, określamy je mianem fenomenów. Postrzegamy je za pomocą zmysłów, niezależnie od tego, czy są to fizyczne obiekty, takie jak drzewa, obrazy, budowle, czy też mamy do czynienia z niematerialnymi zjawiskami, takimi jak tańce, pieśni czy wschody słońca. Jako przewodnicy-interpretatorzy staramy się odnosić do tego, co da się dostrzec lub poczuć, i mówimy o konkretnych rzeczach. Wobec czego nie opowiadamy ogólnie o kościołach gotyckich na przykładzie jednego z nich, traktując go, jakby był pojedynczym przedstawicielem okresu w architekturze. Zawsze odnosimy się do konkretnego oglądanego przykładu, do jego własnej historii i właściwych mu cech.

Interpretacja fenomenu w, dajmy na to, rezerwacie przyrody będzie zatem inna wiosną i jesienią, w słońcu i w deszczu. Bezpośrednie doświadczenie miejsca lub obiektu to as pik w talii każdej aktywności interpretacyjnej. Nawet uszkodzony artefakt, który został znaleziony przypadkiem podczas oprowadzania, zapewnia zwykle mocniejsze doświadczenie niż jego doskonały odpowiednik lub zdjęcie w kieszeni przewodnika. Przewodnik jest tym lepszy, im lepiej radzi sobie z nieoczekiwanymi obiektami lub zdarzeniami (ale być może możliwymi do przewidzenia wraz z nabywaniem doświadczenia).

Ćwiczenie: Podkreślanie wyjątkowości fenomenu

Uczestnicy dzielą się na cztery grupy. Każda grupa zajmuje się jednym z czterech fenomenów, które na pierwszy rzut oka wyglądają tak samo (np. cztery przyrodne drzewa o podobnym wieku i wzroście). Każda grupa analizuje cechy wybranego fenomenu w porównaniu z innymi. Na koniec każda grupa prezentuje swój fenomen, wyraźnie zaznaczając jego własną „osobowość”.

Ukryte emocje

Uderzenie pioruna rozszarpało sosnę i po jednej stronie wzdłuż pęknięcia wyrosły grzyby. Grupa dochodząc do drzewa od drugiej strony nie widzi w nim nic szczególnego. Dopiero po chwili ze zdziwieniem odkrywa jego zniszczoną część. Takie odkrycia można również kreować, używając zaskakujących dźwięków lub zapachów. Czynią one oprowadzanie bardziej poruszającym.

Ćwiczenie: Odkrywanie sekretów

W miejscu dziedzictwa, np. w skansenie, każdy z uczestników szuka fenomenów posiadających jakieś „tajemnice”. Następnie jeden z uczestników prowadzi pozostałych do wybranego fenomenu, budując napięcie, po czym nagle ujawnia ukrytą cechę w możliwie najbardziej dramatyczny sposób.

Wybór odpowiednich kluczy dostępu

Mając w pamięci trójkąt interpretacyjny, w odniesieniu do elementów komunikacyjnych, które pomagają uczestnikom zrozumieć dany fenomen, mówimy obrazowo o kluczach dostępu. Takimi kluczami dostępu mogą być wszelkiego rodzaju wyjaśnienia – w przypadku wycieczek studyjnych lub wizyt muzealnych z udziałem ekspertów może to być wystarczający środek. Jednak w przypadku działań skierowanych do szerokiego grona odbiorców szczegółowe wyjaśnienia zazwyczaj nie są odpowiednie. Z tego powodu przewodnicy-interpretatorzy zaopatrują się w szeroki wachlarz środków stanowiących „klucze dostępu”, dostosowanych zarówno do grupy, jak i do fenomenu.

Sposoby snucia opowieści: metodologiczne klucze dostępu do fenomenów

- wyjaśnienie
- opis (obserwacja)
- narracja (opowieść, baśń, legenda, żart)
- sztuka performatywna (poezja, rymowanka, piosenka, melodia)
- stymulowanie percepcji zmysłowej
- pobudzanie wyobraźni (np. w oparciu o kształty skał lub drzew)
- pokaz
- ilustracja (zdjęcie, rysunek, dane statystyczne)
- dociekanie (eksperyment)
- gra (w tym odgrywanie scenek rodzajowych)

W tym momencie staje się jasne, że różnym uczestnikom odpowiadają różne klucze dostępu. Na ten ważny czynnik, którym jeszcze zajmiemy się później, wpływ ma również dobór słów.

Zakotwiczenie fenomenów w świecie uczestników

Sposoby angażowania odbiorców: retoryczne klucze dostępu do fenomenów

- porównanie: Ta ceramika jest cienka jak pergamin.
- przykład: Szkło było jednym z towarów transportowanych tą trasą.
- sugestywny opis: Te starożytne dzbany mają duże uszy.
- zmiana perspektywy: Jeśli bylibyśmy węglarzami...
- antropomorfizacja: ... a potem kornik myśli sobie...
- kontrast: Niektórzy pracowali w domu, inni spędzali cały dzień w tej fabryce.
- pozorna sprzeczność: Martwe drzewo żyje!
- cytata: Ubóstwo jest matką zbrodni, jak rzekomo powiedział Arystoteles.

Ćwiczenie: Docieranie do fenomenów za pomocą kluczy dostępu

Uczestnicy zapisują klucze dostępu z dwóch powyższych tabel na pojedynczych kartach pracy, szukają atrakcyjnego obiektu dziedzictwa i kładą karty pomiędzy sobą a wybranym obiektem. Następnie każdy wybiera jedną kartę. Gdy wszystkie karty zostaną pobrane, każda osoba po kolei wyjaśnia wybrany przez siebie przykład klucza dostępu, np. pęknięcie w skale > cytata > kropla draży skałę (Choirilos z Samos).

Całościowy obraz

Doświadczenie oryginalnych obiektów lub miejsc jako unikalnych nie oznacza niemożności pokazania ich w szerszym kontekście. Czasami sprawdzają się nawet odwołania do spraw globalnych (s. 24-25). Dopóki interpretacja jest skupiona na samym fenomenie, możemy go także przedstawiać w kontekście ochrony dziedzictwa.

Opowieści i oprowadzanie

Kiedy ujawniamy niektóre z tajemnic fenomenu, stojąc w jednym miejscu przez pięć do dziesięciu minut (np. przy wejściu do starej twierdzy), mamy do czynienia z opowieścią interpretacyjną (ang. interpretive talk). Licznie odwiedzane wystawy i popularne miejsca przyciągające rzesze ludzi umożliwiają zapoznanie się z tą metodą, na przykład poprzez prezentację podobnej opowieści interpretacyjnej co godzinę w tym samym miejscu. Opowieści to budulec oprowadzania. Oprowadzania interpretacyjne (ang. interpretive walk) składają się z kilku opowieści interpretacyjnych. Interpretacja bezpośrednia (ang. personal interpretation) nigdy jednak nie może być monologiem, lecz musi zawsze dążyć do zaangażowania uczestników.

Interpretatorzy wywołują reakcję u uczestników

*Dopóki mówię,
Nie doświadczę niczego nowego.*

Marie von Ebner-Eschenbach

Świadomość przewagi oprowadzania

Pierwsza zasada interpretacji głosi, że fenomeny należy przedstawiać w sposób odpowiedni do charakteru uczestników. Dlatego warto się o nich czegoś dowiedzieć; skąd pochodzą, jakie mają doświadczenia. Możliwość uzyskania i wykorzystania tej wiedzy stanowi główne źródło przewagi oprowadzania nad tablicami informacyjnymi czy instalacjami multimedialnymi.

Docieranie do uczestników

Wywołanie reakcji i dialog wymagają uprzedniego nawiązania kontaktu z uczestnikami. Mając w pamięci trójkąt interpretacyjny, możemy ponownie zastosować koncepcję kluczy dostępu, przy czym teraz mówimy o kluczach dostępu stosowanych przez przewodnika w celu dotarcia do uczestników.

Sposoby nawiązywania kontaktu: klucze dostępu stosowane przez przewodników w celu dotarcia do uczestników

- zrozumiałość (język i treść)
- kontakt wzrokowy (również badanie reakcji)
- stawanie twarzą do uczestników i używanie odpowiedniego języka ciała
- humor (ostrożnie!)
- otwartość (np. gotowość do zmiany własnych zapatrywań)
- przedstawienie się sobie nawzajem i zwracanie się do uczestników po imieniu
- słuchanie, aby dowiedzieć się więcej (a więc jesteś tu dość często?)
- wykrywanie podobnych zainteresowań i poglądów
- odwoływanie się do znajomych lub grup powiązanych z uczestnikami
- odwoływanie się do własnego świata uczestników (praca, rodzina, hobby itp.)

Przewodnicy-interpretatorzy wywierają wpływ poprzez to, co i jak mówią. Oprowadzanie polega na komunikacji i mówieniu do publiczności. W niektórych krajach obie te umiejętności można wyćwiczyć na kursach wygłaszania mów publicznych. Poniżej znajdują się dwa przykładowe ćwiczenia.

Ćwiczenie: Wyrażanie własnego nastroju

Bierzemy neutralne stwierdzenie (np. Jesienią wiele ptaków odlatuje na południe) i przygotowujemy karteczki z przymiotnikami opisującymi nastrój (np. przygnębiony, nieśmiały, arogancki). Następnie każdy z uczestników losuje karteczkę i wypowiada to samo stwierdzenie w sposób wyrażający określony nastrój, a pozostali uczestnicy starają się odgadnąć, o jaki nastrój chodzi.

Ćwiczenie: Przedstawianie scenki bez słów

Wymyślamy prostą historyjkę (np. wycieczka krajobrazowa) w podziale na czynności (np. pakowanie plecaka lub szukanie drogowskazów) i zapisujemy poszczególne scenki na ponumerowanych kartach. Każdy uczestnik otrzymuje jedną kartę. Po kolei każda osoba przedstawia swoją scenkę za pomocą języka ciała; żadne dźwięki nie są dozwolone. Po odtworzeniu całej historyjki grupa zastanawia się, która scenka została przedstawiona najlepiej i dlaczego.

Rozpoczęcie rozmowy

Zastanawialiśmy się nad sposobami uatrakcyjnienia prezentacji. As pokazany na tej stronie ma jednak dwie strzałki, symbolizujące rozmowę. Co oznacza, że przewodnik musi szybko przejść od „wygłaszania wykładu” do prawdziwej wymiany zdań z uczestnikami. Trudno „przywraca się do życia” grupę, która przyzwyczaiła się do roli biernych słuchaczy.

Zanurzenie w świecie uczestników

Ta wymiana zdań może wynikać z pytań zadawanych przez przewodnika. Szczególnie pomocne są tu pytania otwarte. Pytania otwarte to takie, na które odpowiedzi różnią się w zależności od własnych doświadczeń uczestników. Nie są to pytania, na które udziela się po prostu odpowiedzi twierdzącej lub przeczącej. Przykładem jest pytanie: „Które regiony Europy przypominają wam ten krajobraz?”. Zróżnicowane odpowiedzi często stwarzają dobrą okazję do rozmowy.

Ćwiczenie: Zadawanie pytań otwartych

Uczestnicy dzielą się na grupy. Każda grupa wybiera jeden fenomen i przygotowuje dotyczące go pytania otwarte:

- jedno pytanie fokusowe (odpowiedź wymaga bezpośredniego kontaktu ze zjawiskiem), np. „Jak brzmi skorupa tego naczynia, gdy się w nią stuknie?”
- jedno pytanie transferowe (w celu uzyskania łączności ze światem uczestników), np. „Gdzie wcześniej widzieliście taką ceramikę?”
- jedno pytanie procesowe (w celu ustalenia, jak coś mogło stać się), np. „W jakich warunkach takie naczynia mogą przetrwać przez długi czas?”
- jedno pytanie ewaluacyjne (w celu wyrażenia opinii), np. „Czy zakopaną ceramikę należy wydobywać z ziemi, czy też zostawić tam, gdzie jest?”

Następnie jedna osoba z każdej grupy rozpoczyna rozmowę z pozostałymi uczestnikami, dyskretnie wplatając cztery pytania. Po zakończeniu uczestnicy porównują, co odkryli.

Pytania zamknięte mają tylko jedną, z góry ustaloną odpowiedź (np. „Jak nazywa się ten styl architektoniczny? Czy ktoś wie?”). Chociaż odpowiedzi można wykorzystać do celów wyjaśnienia, tego typu pytania należy zadawać rzadko, ponieważ są przypisane do formalnego nauczania.

Zaangażowanie całej osoby

Przewodnicy-interpretatorzy zawsze odwołują się do serca, rozumu i ciała. To, z czym ludzie mogą się solidaryzować, oraz to, co sami mówią i robią, pomaga im głębiej wchłonąć doświadczenie niż wtedy, gdy tylko słuchają lub patrzą. Pierwszym etapem aktywizacji może być pokaz, w który angażowani są poszczególni uczestnicy („Czy mógłby pan chwycić tę gałąź?”). Ludzie z reguły lubią czuć się potrzebni. Inną formą zachęty może być poszukiwanie czegoś, na przykład zagrożonej rośliny lub elementu stylu architektonicznego.

Drugi etap, realne uczestnictwo, idzie o krok dalej, stwarzając możliwość wpływu na przebieg aktywności. To właśnie partycypacja, która odgrywa bardzo ważną rolę we współczesnej edukacji, od ponad 50 lat jest podkreślana jako istotny czynnik interpretacji dziedzictwa. Gdy ludzie partycypują, pełniej się angażują. Na przykład: zwiedzający ruiny rzymskiej willi okazują zainteresowanie danym aspektem życia rodziny, a przewodnik natychmiast przedstawia im przedmioty związane z tym aspektem.

Uczestnictwo wywołuje reakcję. Jednocześnie jednak sprawia, że nie da się szczegółowo przewidzieć przebiegu aktywności interpretacyjnej. Na następnych stronach wyjaśniamy, jak można sobie poradzić z tym elementem niepewności.

*Dobrze można widzieć tylko sercem;
to, co najważniejsze, jest dla oka
niewidzialne.*

Antoine de Saint-Exupéry

Interpretatorzy wytyczają ścieżki ku głębszym znaczeniom

Fakty naukowe potrzebują wspaniałych historii, aby zdobyć sympatię ludzi. W tym przypadku mit nie jest tu po to, by konkurować z prawdą, lecz by łączyć to, co jest dla ludzi ważne i co sprawia, że marzą.

Denis Guedj

Myśl przewodnia

- ma formę krótkiego zdania
- zapada w pamięć
- opiera się na jednym pomysle
- trafia w punkt
- może być doświadczana na miejscu
- odnosi się do świata uczestników
- może służyć za latarnię

Interpretacyjna myśl przewodnia (ang. theme)

Przypatrując się pracy doświadczonych interpretatorów, jesteśmy pod wrażeniem zwięzłości i swobody, z jaką prezentują opowieści. Tajemnica leży w umiejętności kondensowania i przekształcania długich historii w fascynujące myśli przewodnie (inaczej tematy lub motywy przewodnie). Myśl przewodnia to jeden z najważniejszych elementów interpretacji – łącząc trzy wierzchołki trójkąta interpretacyjnego, wywołuje wewnętrzne obrazy, stymuluje oprowadzanie i nadaje mu wyraźny kierunek. Jest zarazem czynnikiem wywracającym do góry nogami niektóre tradycyjne procesy znane z edukacji formalnej.

Poszukiwanie wyrazistej myśli przewodniej

Przygotowując się do oprowadzania, niektórzy przewodnicy skupiają się na zagadnieniach i faktach. W interpretacji uwaga przesuwana jest na myśl przewodnią i znaczenie. Nie oznacza to, że fakty nie są ważne, wręcz przeciwnie. Są one jednak porządkowane w inny sposób – wokół myśli przewodniej. Dzięki temu łatwiej są zapamiętywane. Myśl przewodnia reprezentuje głębsze znaczenie, które odnosi się zarówno do istoty fenomenu, jak i do świata oraz doświadczeń uczestników.

Przykłady myśli przewodniej

- To małe nasiono zawiera w sobie ogromne drzewo. (Nasiona sosny)
- Żona rolnika nigdy nie zawiesiła tej sukienki w szafie. (Zniszczona sukienka)
- Ten kosz wymagał niewiele materiału, ale sporych umiejętności. (Stary pleciony kosz)
- Stoimy tu na dnie starożytnego morza. (Płyta z piaskowca)
- Trudno było przeżyć na tym nieurodzajnym terenie. (Jałowe nieużytki)

Myśli przewodnie to jednozdaniowe historie, które mogą współbrzmieć z doświadczeniami uczestników. Podobnie jak w powyższych przykładach, odnoszą się one bezpośrednio do fenomenów (chyba że stanowią myśl przewodnią oprowadzania interpretacyjnego, obejmującego wiele fenomenów, patrz s. 26).

Jak działa myśl przewodnia

Za przykład posłuży nam nasionko, z którego wyrośnie ogromne drzewo. Drzewo to fenomen: możemy je zobaczyć, usłyszeć, dotknąć, powąchać lub posmakować. Nie możemy doświadczyć natomiast procesu wzrostu; uznajemy go za fakt. Wiedza, że drzewo rośnie, nie ma jednak wielkiego wpływu na nas. Ale gdy tylko uświadomimy sobie, że z czegoś niepozornego wyrasta coś imponującego, może to mieć dla nas głębsze znaczenie. Znamy ten mechanizm z własnego życia, wyzwala on emocje i wartości – w tym konkretnym przypadku być może podziw i ideę samorozwoju. W rezultacie proste nasionko nagle staje się dla nas czymś znaczącym i czujemy z nim więź.

Fenomen	Fakt	Znaczenie
To nasiono sosny	zamieni się w drzewo	i z czegoś niepozornego stanie się czymś imponującym.

Ćwiczenie: Odróżnianie faktów od znaczeń

Rozchodzimy się po okolicy i każde z nas szuka małego przedmiotu, który wzbudza w nas jakąś reakcję. Gromadzimy nasze przedmioty i zastanawiamy się: „Co to jest?”. Następnie każdy po kolei pokazuje swój przedmiot, wyjaśniając jego znaczenie (np. postrzępione pióro ptasie, które budzi współczucie). Wspólnie wskazujemy różnice między faktem („Co to jest?”) i znaczeniem („Jakie emocje we mnie wzbudza?”).

Wykrywanie uniwersaliów

Znaczenia mają charakter przede wszystkim jednostkowy, ale niektóre z nich są wspólne dla niemal całej ludzkości. Nazywa się je uniwersaliami (ang. universals) lub pojęciami ogólnymi – przykładem może być śmierć i narodziny, wolność i niewola. Myśli przewodnie zawierające ramy głębokie (s. 12), które mają charakter uniwersalny, sprawdzają się w niemal każdym przypadku. Wywołują one u każdego jakąś reakcję, nawet jeśli znaczenie nie jest takie samo dla każdej osoby. Uniwersalia są jednak również w jakiś sposób wymienne i dlatego bywają powierzchowne, jeśli zbyt często używamy tych samych pojęć ogólnych i jeśli nie upewnimy się, że ich konkretne znaczenie w odniesieniu do danego miejsca lub obiektu jest oczywiste.

Ożywianie nieożywionego

Dla wielu naszych uczestników rośliny (zwłaszcza kwitnące) są atrakcyjniejsze od kamieni, zwierzęta (zwłaszcza młode) – od roślin, a dla większości z nas najbardziej interesujący są ludzie (zwłaszcza dzieci). Mniej atrakcyjne fenomeny zwracają większą uwagę, jeśli są łączone z czymś bardziej atrakcyjnym. Na przykład skorupa porcelanowego naczynia staje się o wiele bardziej interesująca, jeśli można opowiedzieć w fascynujący sposób, jak została odkryta lub do czego naczynie służyło w starożytnej kulturze.

Ćwiczenie: Łączenie przedmiotów z historiami

W jednej torbie zbieramy tyle przedmiotów codziennego użytku, ile nasza grupa liczy członków. Siadamy w kręgu i jedna osoba bierze torbę. Osoba ta wybiera losowo jeden z przedmiotów i opowiada historijkę, która czyni ten przedmiot atrakcyjnym dla grupy. Torba jest następnie przekazywana kolejnej osobie. Osoba, która nie jest w stanie wymyślić historyjki, kładzie przedmiot pośrodku i wybiera inny. Przedmioty złożone pośrodku są „ożywiane” jako ostatnie. Uwaga: W interpretacji nigdy nie wymyślamy opowieści, które nie są poparte faktami, chyba że wyraźnie o tym powiemy.

Postrzeganie myśli przewodnich jako latarni

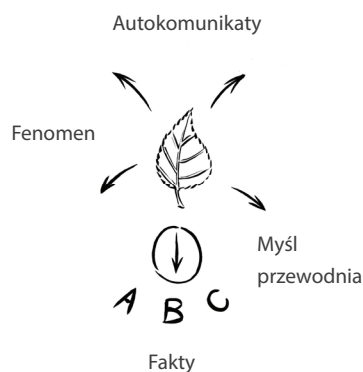
Myśl przewodnia nie tylko pomaga nam kształtować relację między uczestnikami i fenomenami, ale jest także narzędziem organizacyjnym. Podobnie jak latarnia morska, która naprowadza statek na kurs, myśl przewodnia jest jedynym elementem, który nie powinien się zmieniać podczas opowieści interpretacyjnej. Dzięki temu uczestnicy są w stanie doświadczyć fenomenu i poznać jego znaczenie bez ryzyka rozmycia się obrazu. Używając ponownie metafory latarni: wiatry i prądy sprawiają, że rzadko płynie myślenie w linii prostej, ale cały czas ją widzimy.

Ćwiczenie: Znaczenie w pigułce

Każda osoba szuka wokół siebie fenomenu, który robi na niej szczególne wrażenie, i rysuje go na karcie pracy (ok. 10 minut). Następnie uczestnicy łączą się w pary, wymieniają karty, wspólnie przyglądają się wybranym przez siebie fenomenom i opisują, co zrobiło na nich wrażenie. Pary rozdzielają się na kolejne dziesięć minut i każdy osobno podsumowuje to, co usłyszał, w jednym krótkim i celnym zdaniu. Cała grupa zbiera się ponownie i każdy opisuje swój fenomen za pomocą tego pojedynczego zdania. Na koniec zastanawiamy się, które zdanie najlepiej nadaje się na myśl przewodnią opowieści interpretacyjnej.

Ćwiczenie: Odkrywanie myśli przewodnich za pomocą autokomunikatów

Każda osoba przygląda się jednemu fenomenowi i zastanawia się, co mówi on o sobie. Zapisujemy te „autokomunikaty” (np. komunikat głazu: „przyniósł mnie tutaj lodowiec”) na karteczkach i kładziemy je w odpowiednim miejscu wokół fenomenu. Następnie zastanawiamy się, w jaki sposób autokomunikat można najlepiej przekształcić w myśl przewodnią, jaką fascynującą historię można opowiedzieć za pomocą tego środka i jakimi faktami można ją poprzeć.

Zmiana szyku

Formowanie trójkąta na miejscu

W czasie oprowadzania interpretacyjnego po obiektach bądź miejscach dziedzictwa sposób ustawienia grupy określa się jako „szyk”. Wyróżnia się kilka rodzajów szyku. Najważniejsza zasada brzmi: interpretator nie powinien stać pomiędzy fenomenem a uczestnikami – chyba że świadomie zakrywa fenomen, aby ujawnić go później. W większości przypadków najlepiej jest, jeśli fenomen, interpretator i uczestnicy fizycznie tworzą trójkąt interpretacyjny, omówiony na stronie 9.

Ustawienie grupy w odpowiednim szyku

Uczestnicy potrzebują czasu i przestrzeni, aby dotrzeć do fenomenu i znaleźć sobie wygodne miejsce. W trakcie oprowadzania interpretator zazwyczaj idzie przodem, czeka, aż grupa się ustawi i następnie szuka najlepszego miejsca dla siebie. Jest to proces, który zwykle odbywa się w sposób niezauważalny dla grupy. W rzadkich przypadkach – gdy grupa jest narażona na niebezpieczeństwo lub jej ustawienie w odpowiednim szyku nie powiodło się, a jest ważne dla interpretacji – interpretator musi pokierować uczestnikami, na przykład prosząc o cofnięcie się, ustawienie się w linii lub w kręgu. Odpowiedni szyk jest ważnym kryterium wyboru fenomenu.

Stosowanie różnych szyków

Każdy szyk ma wady i zalety. Szyk liniowy (rys. 1) ma wiele wad, ale może być konieczny, na przykład na ścieżce na zboczu ze wspaniałe rozpościerającą się perspektywą, na balkonie z widokiem na miasto, na pomoście, z którego widać kraby chodzące po dnie, lub u podnóża urwiska, skąd można podziwiać skamieliny. W takich przypadkach należy w miarę możliwości wcześniej wprowadzić grupę w temat w dogodniejszej lokalizacji.

Żaden szyk nie powinien dominować podczas oprowadzania, choć często dzieje się tak z tzw. szykiem dydaktycznym (rys. 2). W tym przypadku uwaga grupy skupiona jest na interpretatorze, co wynika z prostego faktu, że wygłasza on mowę. Jeśli interpretator stanie obok wyraźnie widocznego fenomenu, grupa samoistnie utworzy trzeci wierzchołek trójkąta.

Szyk konferencyjny (rys. 3) to jeden ze sposobów przekierowania uwagi z interpretatora na innych członków grupy. Wynika to z rozmowy, której elementem lub, w miarę możliwości, głównym przedmiotem jest fenomen. Ten rodzaj szyku tworzy się automatycznie, gdy na pierwszym planie pojawi się niewielkich rozmiarów przedmiot, na przykład prehistoryczny grot.

Jeśli interpretator wycofuje się z kręgu i moderuje rozmowę, stojąc z tyłu, powstaje szyk seminaryjny (rys. 4).

Można wreszcie podzielić grupę, dając uczestnikom różne zadania (np. wyszukiwanie lub obserwacja czegoś) i prosząc ich o zdanie raportu na koniec. Takie ustawienie określa się mianem szyku zadaniowego (rys. 5).

Ustawienie uczestników zależy od dostępnej przestrzeni i topografii miejsca (strumień, polana itp.). Im większa grupa, tym mniejsze pole manewru interpretatora. Jak już wspomnieliśmy, wskazane jest, aby podczas każdej opowieści przewodnika szyk zmienił się przynajmniej raz. Ćwiczenie „Odkrywanie sekretów” (s. 14) ułatwia przeprowadzanie takich zmian.

Świadomy wybór rekwizytów (ang. props)

Nieliczone są sposoby „wyczarowywania” potrzebnych przedmiotów z toreb i plecaków podczas oprowadzania interpretacyjnego. Najważniejszym kryterium wyboru rekwizytu jest to, aby wspierał on fenomen i myśl przewodnią, a nie stanowił sam w sobie obiektu zainteresowania.

To, że w terenie łatwiej jest polegać na rekwizytach niż na fenomenie, stanowi zagrożenie, z którym należy stale się liczyć. Dla przykładu: tablice informacyjne przy obiektach mogą zapewniać orientację (np. jeśli zawierają mapy), ale zarazem mogą odwracać uwagę od samego miejsca i występujących w nim fenomenów. Rewizyty mogą wywoływać ciekawe efekty, ale należy ich używać ostrożnie. Nie trzeba wyciągać wszystkich przedmiotów spakowanych na wszelki wypadek, bo zapewnianie grupie „rozrywki” nie zawsze wspiera interpretację fenomenu.

Rewizyty

- czynią coś bardziej widocznym (np. lornetka, szkło powiększające)
- kształtują pole widzenia (np. małe ramki do zdjęć)
- skupiają wzrok (np. rurki, przez które patrzymy)
- dają nową perspektywę (np. lustra)
- dezorientują zmysły (np. opaska na oczy, zatyczki do uszu)
- wyznaczają lub łączą (np. flagi, łańcuchy)
- zapewniają możliwość spojrzenia w głąb (np. noże do krojenia lub podnoszenia kory)
- wyjaśniają cechy (np. wykresy modeli funkcjonalnych)
- czynią procesy bardziej wyrazistymi (np. modele, obrazy historyczne)
- poszerzają doświadczenia (np. produkty takie jak żywica, cydr, mąka)
- pobudzają wyobraźnię (np. akwarele na tablicach)

Dygresja: Interpretacja na żywo (ang. costume / live interpretation) jako specjalna forma oprowadzania interpretacyjnego

Szczególne znaczenie mają rekwizyty w kostiumowej interpretacji na żywo, która jest często stosowana podczas spacerów historycznych. Odgrywanie postaci w strojach z epoki daje uczestnikom możliwość zobaczenia świata ich oczami, zanurzenia się w innym czasie i nawiązania głębszego kontaktu z dziełstwem.

Rozróżniamy interpretację na żywo pierwszoosobową, gdzie aktor jest postacią, od interpretacji w trzeciej osobie, która ma charakter opisowy (częstsza podczas spacerów interpretacyjnych), gdy interpretator jedynie nosi kostium dla efektu. Postać nie jest wtedy faktycznie odgrywana, lecz jedynie wyjaśniana za pomocą rekwizytów.

W przypadku interpretacji na żywo w pierwszej osobie interpretator zachowuje się konsekwentnie tak, jak odgrywana przez niego postać zachowywałaby się w swojej epoce. Oznacza to konieczność wcześniejszego skonstruowania postaci poprzez zapoznanie się z biografią znanej osoby, która posłuży za jej pierwowzór, lub wymyślenie fikcyjnej postaci z epoki. Należy zastanowić się, gdzie osoba ta mogła mieszkać, ile miała dzieci, czym się zajmowała, jakich miała wrogów i przyjaciół itp. Odpowiadanie na pytania uczestników oznacza angażowanie ich w przedstawienie, co wymaga umiejętności teatralnych i improwizacyjnych. Z tego powodu interpretacja na żywo w pierwszej osobie jest często stosowana tylko przez chwilę podczas tradycyjnego oprowadzania, np. gdy średniowieczny węglarz prezentuje swoją pracę podczas spaceru po skansenie. Aby zapewnić różnorodność perspektyw (a także dlatego, że interpretacja na żywo jest wtedy łatwiejsza), w jednym wydarzeniu czasami uczestniczy kilku interpretatorów. Wkraczają oni na scenę niespodziewanie, przedstawiają różne postacie, inspirując i angażując uczestników.

Jako że interpretacja na żywo może być znacznie bardziej wymagająca niż oprowadzanie interpretacyjne, tematyka ta nie jest poruszana w ramach naszego podstawowego kursu szkoleniowego z zakresu interpretacji.

Oszczędne wykorzystywanie rekwizytów

Akceptowanie zakłóceń

Zakłócenia mają pierwszeństwo.

Ruth Cohn

Incydent jako szansa

Uwaga uczestników jest często najwyższa wówczas, gdy dzieje się coś, co ewidentnie nie było zaplanowane. Takie niespodzianki zapadają trwale w pamięć, a przez to są skutecznym sposobem uczenia się – o ile stworzona w ten sposób szansa została właściwie wykorzystana. Dlatego ważne jest, aby zakłócenia traktować jako okazję do głębszego zaangażowania. Oczywiście nie oznacza to, że nie ma potrzeby planowania oprowadzania. Bo choć uczestnicy doceniają zdolność radzenia sobie przez interpretatora z nieprzewidywanymi zdarzeniami, to nastrój ten szybko ulegnie zmianie, gdy okaże się, że incydenty są efektem nieprzygotowania.

Wykorzystywanie niespodzianek

Zakłócenia wynikają często z fenomenu: albo czegoś brakuje (np. przedmiot został usunięty z wystawy), albo coś zostało dodane (np. podczas spaceru nagle pojawia się rzadki ptak). Pogoda może być kolejnym źródłem niespodzianek. Także w tym przypadku myśl przewodnia może okazać swoją przydatność: wyzwaniem jest połączenie nieprzewidywanego wydarzenia z dominującą myślą przewodnią. Wraz z nabywaniem wprawy przychodzi to łatwiej, niż można się spodziewać. Należy jednak pamiętać, że naszym asem pikowym jest bezpośrednio doświadczenie fenomenu dziedzictwa. Jeśli coś zostało usunięte, przewodnik-interpretator nie powinien prowadzić narracji w taki sposób, jakby dana rzecz wciąż była obecna, lecz powinien odwołać się do myśli przewodniej i albo zinterpretować nową sytuację, albo przejść do innego fenomenu, który wpisuje się w daną myśl przewodnią.

Ćwiczenie: Reagowanie na niespodzianki

Cała grupa z wyjątkiem trzech osób przechodzi do miejsca, z którego ich nie widać i nie słychać. Dwie z nich zaczynają odgrywać scenkę za pomocą odpowiednich słów i gestów (np. ścinanie pnia wielką piłą). Trzecia osoba gra rolę reżysera, klaszcząc, gdy tylko akcja zaczyna się ekscytująco rozwijać. W tym momencie aktorzy zastygają bez ruchu. Inny członek grupy wchodzi na scenę i zastępuje jednego z aktorów, przybierając dokładnie taką samą pozę. Zastąpiona osoba tworzy publiczność. „Reżyser” ponownie klaszcze i nowa para zaczyna grać. Główną zasadą jest to, że nowa osoba przejmuje inicjatywę, a osoba będąca już na scenie jedynie za nią podąża. Jeśli nowy aktor rozumie scenę w odmienny sposób (np. pompowanie dętki rowerowej zamiast wycinania drzewa), gra przebiega inaczej. Kiedy wszystkie osoby zagrały, grupa omawia odegrane scenki.

Akceptowanie zakłóceń ze strony grupy

Zakłócenia mogą wynikać z rozmów z uczestnikami, którzy są (lub udają, że są) bardziej kompetentni niż interpretator lub nie zgadzają się z tym, co zostało powiedziane. Wprawdzie wkład ze strony uczestników jest generalnie mile widziany, niemniej sytuacja staje się trudna, gdy te same osoby komentują niemal wszystkie nasze wypowiedzi. Jednym ze sposobów radzenia sobie z tym problemem jest zapewnienie tym osobom pewnej przestrzeni, zaproszenie ich do udziału w charakterze partnerów, ale bez utraty autorytetu przewodnika. Jeśli to nie pomoże, można zadać grupie pytanie, czy woli drążyć temat, czy iść dalej. Radzenie sobie z takimi sytuacjami nie jest częścią tego kursu, ale również w tej dziedzinie są w niektórych krajach oferowane kursy zarządzania konfliktami. W miarę możliwości należy skorzystać z oferty takich szkoleń.

Rozpoznawanie przeszkód

W najpowszechniejszym tego słowa znaczeniu, interpretacja to tłumaczenie języka fenomenu (nadawcy) na język słuchacza (odbiorcy). Sprawę może komplikować kilka czynników:

- bariery wewnętrzne: negatywne nastawienie, brak informacji, ograniczenia intelektualne,
- bariery zewnętrzne: nieodpowiednie pomoce czy urządzenia lub ich brak,
- bariery komunikacyjne: problemy językowe, nieporozumienia.

W świetle tej definicji, idea budowania pozbawionego barier kontaktu pomiędzy uczestnikami, fenomenami i interpretatorami oraz pokonywania istniejących utrudnień nie ogranicza się tylko do osób powszechnie określanych jako „z niepełnosprawnościami”. Najbardziej oczywisty przykład: ograniczenia dostępu dotyczą zarówno osób na wózkach, jak i tych prowadzących wózki dziecięce. Szacuje się, że w Europie Środkowej 40% wszystkich odwiedzających miejsca dziedzictwa stanowią osoby z niepełnosprawnościami fizycznymi (np. z dysfunkcjami wzroku, słuchu, aparatu ruchu), a liczba ta zwiększa się wraz ze wzrostem średniego wieku naszego społeczeństwa. W terenie osoby w podeszłym wieku często w ogóle nie mogą komfortowo spacerować, bo brakuje miejsc do siedzenia lub dogodnie rozlokowanych toalet. Osoby, które są nowymi obywatelami danego kraju, mogą z kolei doświadczać trudności językowych i kulturowych. Wiele jest osób zauważalnie niedowidzących, ale jeszcze większą grupę stanowią osoby niedosłyszące, które często pozostają niezauważone.

Pokonywanie barier

Ćwiczenie: Przeprowadzanie niezwykłych doświadczeń zmysłowych

Dzielimy się na dwie grupy. Obie grupy przygotowują opowieść o wybranych fenomenach. Następnie jedna grupa zakłada opaski na oczy, druga – zatyczki do uszu. Każda z grup jest kolejno oprowadzana przez drugą. Dobrze, gdy grupa oprowadzana nic nie wie o omawianym fenomenie. Warto ćwiczyć z osobami rzeczywiście posiadającymi niepełnosprawności. Stowarzyszenia osób z niepełnosprawnościami są dobrym partnerem w tym względzie i często można liczyć na współpracę z ich strony.

Zapewnienie dostępności

Dostępność oznacza, że stworzone są okoliczności umożliwiające wszystkim osobom wykonywanie określonych czynności bez pomocy innych (poza pchaniem wózka lub prowadzeniem osoby niewidomej). Planując oprowadzanie interpretacyjne dla wszystkich, bez względu na stopień sprawności, możemy założyć możliwość odpoczynku i opracować trasę nie zawierającą przeszkód, zamiast tworzyć specjalną dla osób z niepełnosprawnościami. To samo dotyczy uczestników z dysfunkcjami słuchu (np. wolne i wyraźne mówienie) lub wzroku (np. zwracanie uwagi na odległość i kontrast). Zawsze lepiej jest opisać więcej niż mniej, prosić o opinie i zachęcać do używania co najmniej dwóch zmysłów (np. oglądanie i dotykanie artefaktu). Każdy interpretator powinien starać się o częsty kontakt z osobami z niepełnosprawnościami, aby nauczyć się postępowania z nimi w taki sam sposób, jak z osobami pełnosprawnymi.

Poszerzanie horyzontu

Największym wyzwaniem w tym nowym wieku jest przekucie idei, która wydaje się abstrakcyjna – zrównoważonego rozwoju – w rzeczywistość wszystkich ludzi na świecie

Kofi Annan

Publikacja:

Niemiecki Komitet Doradczy ds. Zmian Globalnych (WBGU)

World in Transition: The Research Challenge

Berlin (1996)

Dostępny bezpłatnie pod adresem:
www.wbgu.de

Zrozumienie zrównoważonego rozwoju

Od czasu Szczytu Ziemi ONZ w Rio de Janeiro w 1992 r. zrównoważony rozwój stał się ogólnoswiatową zasadą. Zwłaszcza w przypadku krajów uprzemysłowionych zrównoważony rozwój oznacza trzymanie się granic wytyczonych przez nasze środowisko naturalne. Jest sprawą zasadniczą, aby zapewnić przyszłym pokoleniom życie w godnych warunkach. Zrównoważony rozwój oznacza również podejmowanie działań w kwestii globalnej sprawiedliwości – na przykład poprzez niewykorzystywanie taniej siły roboczej w innych częściach świata. Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju jest warunkiem wstępnym sprostania wyzwaniom procesu przekształcania się w społeczeństwo, które respektuje oba te zasadnicze cele. Jako opiekunowie dziedzictwa powinniśmy się przyczyniać do realizacji tego procesu.

Rozpoznawanie mechanizmów niezrównoważonego rozwoju

Oprócz podawania pozytywnych przykładów, jednym ze sposobów włączenia zagadnień zrównoważonego rozwoju do tematyki oprowadzania jest wskazanie zjawisk reprezentujących mechanizmy niezrównoważonego rozwoju, które występują na całym świecie i są łatwo rozpoznawalne. Niemiecki Komitet Doradczy ds. Zmian Globalnych (WBGU) wskazał szesnaście takich mechanizmów.

Trzy mechanizmy niezrównoważonego rozwoju

Syndrom nadmiernej eksploatacji

Naturalne ekosystemy są nadmiernie eksploatowane

- przykład w Ameryce Południowej: wylesianie Amazonii
- przykład w Europie: przełowienie Morza Śródziemnego

Syndrom Katangi

Jałowienie terenów pozbawionych bogatych zasobów

- przykład w Afryce: wydobywanie miedzi, kobaltu i uranu w Kongo
- przykład w Europie: wydobywanie węgla brunatnego w Brandenburgii

Syndrom masowej turystyki

Niszczenie krajobrazu w celach rekreacyjnych

- przykład w Ameryce Południowej: wprowadzanie obcych gatunków na Wyspach Galapagos
- przykłady w Europie: zagrożone dziedzictwo w Nessebar i Mont Saint-Michel

Mechanizmy te zawsze łączą naturę i kulturę, a także mają wymiar ekologiczny, społeczny i gospodarczy. W pamięć zapadają struktury łączące obrazy, historie i parabole. Przykładem sugestywnych obrazów są statki na pustyni, która do 1960 roku była Morzem Aralskim, jednym z czterech największych jezior na świecie (syndrom Morza Aralskiego). Innymi mocnymi obrazami są niezliczone szkielety wokół wyschniętych studni w regionie Sahelu, gdzie zachęcano ludzi do hodowania większych stad przez kopanie głębszych studni. Nadmierne wypasanie spowodowało jednak pustynnienie ogromnych obszarów i jednocześnie zmniejszenie zasobów wód gruntowych (syndrom Sahelu). Aby jednak zainteresować naszych uczestników tą tematyką i skłonić ich do poszerzenia swoich horyzontów od zagadnień lokalnych do globalnych, musi występować silny związek pomiędzy omawianymi mechanizmami i wybranymi fenomenami w zwiedzonym miejscu.

Omawianie kluczowych fenomenów dla tematyki zrównoważonego rozwoju

Aby przybliżyć tę tematykę podczas oprowadzania interpretacyjnego, należy znaleźć co najmniej jeden fenomen na planowanej trasie, który obejmuje wszystkie poszczególne aspekty zrównoważonego rozwoju.

Ćwiczenie: Wykrywanie kluczowego fenomenu dla tematyki zrównoważonego rozwoju

1. Na ile kluczowy jest dany fenomen?

W jakim stopniu dotyczy on:	0	+	++	+++
ochrony zasobów naturalnych?				
sprawiedliwego podziału zasobów naturalnych?				
oszczędnego wykorzystywania zasobów naturalnych?				
przyszłych działań?				
sytuacji w innych krajach?				

2. Czy daje zaskakujący wgląd w ukryte relacje?

3. Czy jest wsparty przez wartości uniwersalne i pozostające w pamięci obrazy?

4. Czy istnieje myśl przewodnia, która sprawia, że złożony obraz staje się możliwy do zapamiętania?

5. Czy ta myśl przewodnia jest istotna dla uczestników w ich własnym świecie?

6. Czy ta myśl przewodnia jest żywa dla uczestników, nawet jeśli jest powiązana z innymi kontynentami?

7. Czy ta myśl przewodnia skłania uczestników do przeanalizowania swoich zachowań?

Przykłady kluczowych fenomenów dla tematyki zrównoważonego rozwoju

Zrównoważony rozwój: Średniowieczny spichlerz w wiosce

Spichlerz reprezentuje ideę przechowywania podstawowego rodzaju żywności i dzielenia się nią, a także oszczędzania nasion do siewu w przyszłym roku. Zjawisko to nadal można zaobserwować w wielu krajach.

Myśl przewodnia: Przez wieki ten spichlerz wyrażał ducha zrównoważonego rozwoju.

Brak zrównoważonego rozwoju: Historyczny piec do wypalania węgla drzewnego w lesie
Pracujący w strasznych warunkach węglarze często ogałali las z drewna, a zyski ze sprzedaży węgla drzewnego nie trafiały do ich kieszeni. We współczesnych czasach podobna sytuacja ma miejsce w Afryce i Azji.

Myśl przewodnia: W tym miejscu ludzie i przyroda cierpieli, aby ktoś w odległym świecie mógł czerpać zyski.

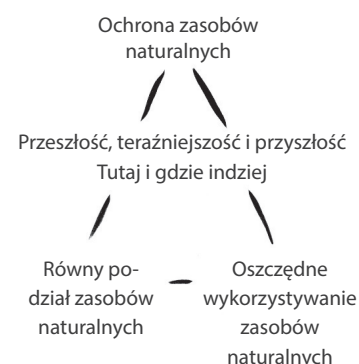
Istnieje również zrównoważony sposób uczenia się

Jako że edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju w dużej mierze dotyczy wartości, ważną rolę odgrywa to, w jaki sposób podchodzimy do uczestników i fenomenów. Interpretacja dziedzictwa wpisuje się w ten zorientowany na wartości sposób uczenia się. W niniejszym podręczniku omówione już zostały następujące aspekty:

- towarzyszenie uczestnikom, nie ich instruowanie (s. 13),
- zagłębienie się w świat uczestników (s. 17),
- zaangażowanie całej osoby (s. 17),
- nadawanie zjawiskom znaczenia z perspektywy uczestników (s. 18),
- wykorzystywanie uniwersaliów (s. 19),
- pojmowanie incydentów jako szans (s. 22),
- wykorzystywanie zakłóceń ze strony grupy (s. 22),
- umożliwianie uczestnikom dostępu (s. 23).

Chociaż zrównoważony rozwój to poważny temat, należy pamiętać, że interpretacja jest tym bardziej udana, w im przyjemniejszej atmosferze przebiega.

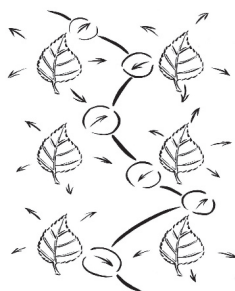
Przybliżanie tematyki zrównoważonego rozwoju

Łączenie fenomenów

... czerwone włókno biegnie przez całą długość i nie można go wyciągnąć bez rozplecenia całości.

Johann Wolfgang von Goethe

Opowieść interpretacyjna

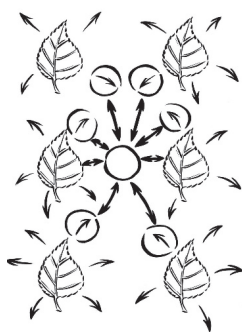
- odbywa się w jednym miejscu
- dotyczy tylko jednego fenomenu
- wykorzystuje tylko jedną myśl przewodnią

Oprowadzanie interpretacyjne

- łączy kilka fenomenów
- ma jedną główną myśl przewodnią i osobne myśli przewodnie dla każdego fenomenu
- przebiega wzdłuż jednej linii myśli przewodnich

Interpretacja podążająca

- obejmuje kilka fenomenów i myśli przewodnich
- ich wybór jest zależny od okazji
- ewoluuje w ramach głównej myśli przewodniej w kręgu myśli przewodnich

Prezentacja głównej myśli przewodniej (ang. main theme)

Dotychczas skupialiśmy się na opowieściach interpretacyjnych, łączeniu fenomenu i jego myśli przewodniej ze światem uczestników. Planowanie oprowadzania wymaga jeszcze łączenia ze sobą kilku fenomenów – do tego potrzebna jest główna myśl przewodnia. O ile myśl przewodnia zawsze odnosi się do fenomenu, którego można doświadczyć w konkretnym miejscu, główna myśl przewodnia ma charakter bardziej ogólny. Główna myśl przewodnia związana z zagadnieniem „Wiosna w obszarze zalewowym” może na przykład brzmieć: „Po długim odpoczynku budzi się życie na obszarze zalewowym”, o ile istotne fenomeny na miejscu faktycznie na to wskazują.

Tworzenie linii myśli przewodnich (ang. theme line)

Linia myśli przewodnich stanowi strukturę linearną przedstawiającą wszystkie myśli przewodnie związane z konkretnymi fenomenami w ustalonym porządku w ramach głównej myśli przewodniej, na przykład:

Główna myśl przewodnia: **Przez wieki uprawa czereśni kształtowała charakter tej doliny.**

1. Ta aleja czereśni była źródłem utrzymania dla wioski.
2. Sad wykształcił własny klimat.
3. Bez porządných korzeni nie wyrosłyby dorodne owoce.
4. Pod czereśniami pszczoły otwierają nowe linie produkcyjne.
5. W przechowalni owoców jest wszystko, co konieczne, aby zbiory bezpiecznie przetrwały zimę.
6. Czas zapomniał o tej czereśni.

Wszystkie myśli przewodnie związane z podkreślonymi fenomenami znajdują oparcie w kilku faktach, które wspierane są przez klucze dostępu lub pytania otwarte. Na stronie 35 znajduje się przykład systematycznego opracowania myśli przewodniej nr 6. W ramach struktury linii myśli przewodnich, poszczególne myśli przewodnie wyrastają z siebie wzajemnie, a fenomeny są porządkowane w dramatyczny sposób. Często jest to łatwiejsze do wykonania w otoczeniu obiektów kultury, jako że przyroda potrafi być nieprzewidywalna. W otoczeniu naturalnym czasami trzeba pominąć fenomeny, które odwracają uwagę od linii myśli przewodnich.

Tworzenie kręgu myśli przewodnich

Jedną z alternatyw dla oprowadzania przy użyciu struktury linii myśli przewodnich jest sytuacja przebywania z uczestnikami na bardzo ograniczonym obszarze w otoczeniu licznych fenomenów wpisujących się w główną myśl przewodnią. Określa się to mianem kręgu myśli przewodnich. W kręgu nie ma ustalonego porządku doświadczania fenomenów. Porządek wynika z nagłego ujawnienia się fenomenów (np. ptaków) lub z rozmowy z uczestnikami. Aby przygotować się na tak rozproszone doświadczenie, interpretator zapoznaje się ze wszystkimi fenomenami występującymi w danym miejscu i bierze pod uwagę odpowiednie myśli przewodnie. Poruszanie się w kręgu myśli przewodnich określa się również jako interpretację podążającą (ang. roving interpretation). Uznaje się ją za najwyższy przejaw sztuki oprowadzania interpretacyjnego. Interpretacji podążającej nie można nauczyć się w trakcie jednego kursu; jest to umiejętność, którą interpretator nabywa wraz z wiedzą i doświadczeniem. Metoda ta jest stosowana w wyjątkowych, licznie odwiedzanych miejscach, nie zaś w ramach zwykłego oprowadzania. Porzucenie struktury linearnej na rzecz bardziej liberalnego podejścia, jakie uosabia metoda interpretacji podążającej, jest kuszącą perspektywą. Niemniej jednak zachęcamy wszystkich przewodników-interpretatorów, aby w pierwszej kolejności zapoznali się z linearnym, ustrukturyzowanym procesem, co pozwoli im oprowadzać wszystkie narzędzia interpretacji bezpośredniej.

Tworzenie kart-scenariuszy myśli przewodnich

Tworzenie fiszek dla każdego fenomenu jest dobrym sposobem przygotowania i reorganizowania oprowadzania interpretacyjnego. Na przykład fiszka do myśli przewodniej nr 6 (s. 26) mogłaby wyglądać następująco:

Zagrożone drzewo owocowe

Zagadnienie: **Zmiana sposobu gospodarowania ziemią**

Fakt 1: **Kiedys sad rósł aż po szczyt wzgórza.**

- Szacunek dla pracy innych
- Opis, fotografia historyczna
- Gdzie kończy się sad? Jak łatwo było pozyskiwać owoce?
- Szyk dydaktyczny, wykorzystanie fotografii

Fakt 2: **Klon wypiera czereśnię.**

- Żal czereśni, lęk przed naturą
- Zmiana perspektywy, analiza
- W jaki sposób drzewa różnią się od siebie?
- Szyk zadaniowy

Fakt 3: **Owoce, które tu rosły, były wykorzystywane na miejscu.**

- Zrozumienie kontekstu
- Narracja (wspomnienie z dzieciństwa)
- Skąd pochodzą nasze owoce? Jakie są zalety (wady)?
- Szyk konferencyjny

Czas zapomnieć o tej czereśni.

Pośrodku fiszki przy każdym fakcie wymienione są możliwe znaczenia, klucze dostępu, pytania i szyki. Fenomen jest umieszczony u góry, myśl przewodnia u dołu.

Po lewej stronie zostawiony jest szerszy margines. Jeśli zepniemy fiszki wybrane do oprowadzania w taki sposób, aby widać było tylko myśl przewodnią u dołu, linia myśli przewodnich stanie się wyraźnie widoczna.

Zapamiętywanie aktywności związanych z pojedynczymi fenomenami

Oczywiście w trakcie oprowadzania żaden interpretator nie będzie patrzył na notatki. Jak już wcześniej wspomnieliśmy, w przypadku pojedynczych opowieści interpretacyjnych należy wystrzegać się realizacji czynności w ustalonym z góry porządku. Jak więc możemy zapamiętać wszystkie poszczególne punkty?

Większość z nas zwykle lepiej zapamiętuje obrazy i kolory niż słowa i cyfry. Warto zatem spisać wszystkie elementy w formie mapy myśli (s. 37). Miniatura tej mapy może służyć za przednią okładkę scenariusza.

Ćwiczenie: Opracowanie mapy myśli

W chmurze pośrodku dużej kartki papieru zapisujemy główną myśl przewodnią. W dowolnym kierunku od chmury odchodzą natomiast poszczególne myśli przewodnie. Nic innego nie zapisujemy. Następnie w jasnych kolorach wokół odpowiednich myśli przewodnich zaczynamy rysować fenomeny oraz wszystkie powiązane z nimi czynności, które chcemy wykonać, lub przedmioty, których chcemy użyć (np. pachnące zioła, narzędzia, postacie z legendy, którą chcemy opowiedzieć). Kilka dni przed oprowadzaniem kładziemy kartkę w miejscu, w którym możemy w wolnej chwili (ale dość często) na nią spojrzeć. W ten sposób łatwiej przypominają nam się podczas oprowadzania obrazy i ich wzajemne powiązania, dzięki czemu nie musimy ich przedstawiać w ustalonym porządku – co daje nam możliwość nawiązania rozmowy z uczestnikami.

Planowanie i zapamiętywa- nie sekwencji

Geniusz to zdolność czynienia rzeczy trudnych łatwymi.

Curt Wilhelm Ceram

Uwagi praktyczne

Niniejszy podręcznik koncentruje się na metodologii opowieści interpretacyjnych i oprowadzania interpretacyjnego. Jednak wszystkie kwestie edukacyjne mają także aspekt organizacyjny. Wybrane zagadnienia z tego zakresu są omówione na kilku kolejnych stronach.

Należy wcześniej ustalić, gdzie i kiedy odbędzie się oprowadzanie. Nie polecane są pory bezpośrednio po obiedzie, jako że poziom koncentracji jest wtedy zwykle bardzo niski. Jeżeli odwiedzany obiekt nie zawsze jest otwarty dla publiczności, trzeba sprawdzić godziny otwarcia i w razie potrzeby dokonać odpowiednich uzgodnień. Należy sprawdzić przepisy bezpieczeństwa w budynkach, lokalizację toalet i do kogo należy zwrócić się o pomoc, na przykład w razie wypadku. Konieczne jest uzyskanie wszystkich wymaganych zezwoleń i wcześniejsze obejście trasy zwiedzania.

Ogłoszenie oprowadzania interpretacyjnego za pośrednictwem prasy, ulotek, internetu itp. powinno zawierać atrakcyjnie brzmiący slogan, a także krótki, inspirujący opis wraz z informacjami o miejscu lub obiekcie. Należy wskazać punkt zbiórki oraz dzień i godzinę rozpoczęcia i zakończenia oprowadzania. Na zewnątrz miejsce zbiórki zwykle znajduje się na parkingu w pobliżu przystanku transportu publicznego. Dzień i godzinę należy dopasować do kursowania transportu publicznego, poinformować o poziomie trudności trasy, o tym, w co się ubrać i co przynieść. Należy wyraźnie zapowiedzieć, czy oprowadzanie odbędzie się bez względu na pogodę i czy wymagany jest jakikolwiek sprzęt. Na przykład ciepłe ubranie jest wskazane nawet w lecie przy zwiedzaniu wąwozów, jaskiń lub katedr. Jeśli zawsze oprowadza ta sama osoba, w ogłoszeniu można podać jej imię i nazwisko oraz numer telefonu.

Zakres i czas trwania oprowadzania należy dobrać w taki sposób, aby spacer nie stał się forsowną wyprawą. Wewnątrz budynku zwykle nie stanowi to problemu, ale na zewnątrz – tak. Oprowadzanie na zewnątrz powinno trwać nie więcej niż dwie godziny, a fenomeny powinny być od siebie oddalone o dziesięć minut drogi, aby uczestnicy nie dekoncentrowali się. Tam, gdzie to możliwe, należy wcześniej opracować skróty. Przewodnik musi w regularnych odstępach czasu zarządzać zbiórkę uczestników, aby mieć pewność, że nikogo nie brakuje. Na potrzeby interpretacji bezpośredniej najlepiej sprawdzają się grupy do 15 uczestników (w zależności od obiektu), ponieważ można wtedy nawiązać osobisty kontakt, prowadząc dialog. Im większa grupa, tym mniejszy poziom realnego uczestnictwa. Jeśli grupa ma być liczniejsza, wskazane jest zatrudnienie więcej niż jednego przewodnika, aby zapewnić odpowiednią jakość oprowadzania.

Przed rozpoczęciem oprowadzania przewodnik powinien czekać na miejscu zbiórki i być łatwo rozpoznawalny. Jest to szczególnie ważne w zatłoczonych miejscach w miastach lub w niektórych muzeach. Ta forma wprowadzenia daje uczestnikom poczucie bezpieczeństwa. To samo odnosi się do omówienia trasy i ustalenia łatwego do znalezienia punktu zbiórki (lub punktu końcowego) na wypadek, gdyby ktoś się zgubił. Oprócz zestawu do udzielania pierwszej pomocy (zwłaszcza w plenerze) należy mieć ze sobą telefon komórkowy, jeśli teren, w którym odbywa się oprowadzanie, jest objęty zasięgiem sieci telefonii komórkowej. Należy przeliczyć uczestników, a w razie oprowadzania w wymagającym terenie – sprawdzić ich wyposażenie, a także ewentualne przypadki ograniczeń sprawności.

Na początku, gdy przewodnik przedstawił się grupie w przyjazny sposób, można poprosić uczestników o powiedzenie kilku słów o sobie, aby zyskać pojęcie o ich zainteresowaniach. Daje to możliwość odnotowania w pamięci oczekiwań, do których można się później odwoływać. Początek powinien wzbudzić ciekawość uczestników. Nie można ujawnić zbyt wiele, ale należy jasno wskazać, na czym będzie polegać oprowadzanie. Zanim grupa ruszy, powinno się opisać trasę i omówić konieczne kwestie związane ze zdrowiem i bezpieczeństwem, a także obowiązujące zasady i przeszkody, na przykład kiedy można dotykać obiektów i schodzić ze ścieżki. Wszelkie niezbędne komunikaty należy ogłosić w zdecydowany, ale zarazem pozytywny i nieobciążający sposób oraz uczynić to zwięźle.

Podczas oprowadzania tempo należy dostosować do wolniejszych członków grupy. Przystanki na opowieści nie powinny trwać dłużej niż dziesięć minut i bez uzgodnienia z grupą nie należy przedłużać czasu oprowadzania. Jeśli ważne tematy zostały poruszone w rozmowie z wybranymi uczestnikami pomiędzy kolejnymi opowieściami interpretacyjnymi, przewodnik powinien nawiązać do nich (lub poprosić o to uczestników) podczas następnego przystanku, aby nie mieli oni poczucia, że stracili coś ważnego. Podczas oprowadzania uczestnicy często robią zdjęcia i lubią, gdy wskazuje się im ciekawe obiekty lub fotogeniczne miejsca. Praca fotografa to jedna z najczęstszych dodatkowych funkcji każdego przewodnika.

Zakończenie oprowadzania powinno stanowić szczególne doświadczenie i zawierać wyraźne podsumowanie głównej myśli przewodniej, w ramach której wszystkie wątki są zebrane w całość. Można przypomnieć zdarzenia i incydenty, a także należy podziękować uczestnikom za uwagę i wkład. Wszystko to powinno się odbywać w stosunkowo spokojnym miejscu, gdzie wszyscy uczestnicy mają szansę skupić się na sobie nawzajem i na przewodniku, zanim grupa zacznie się rozpraszać.

Używanie sprzętu nagłaśniającego podczas oprowadzania

Systemy nagłaśniania były niegdyś używane tylko wtedy, gdy przewodnik i grupa siedzieli lub przemierzali się wspólnie, np. w autobusach, pociągach lub na statkach. Pilotowi wycieczki w autobusie trudno będzie w pełni wcielić się w rolę interpretatora, niemniej niektóre spływy rzekami lub wycieczki łodziami ze szklanym dnem nad rafami zapewniają naprawdę dobre możliwości snucia opowieści i przydaje się wtedy możliwość zagłuszenia odgłosów silnika.

W niektórych obiektach przyjęto się używać głośników zainstalowanych na stałe lub przenośnych. Jednakże w przypadku grup liczących około 15 osób rzadko zachodzi konieczność używania sprzętu nagłaśniającego – a jeśli grupa jest liczniejsza (np. w amfiteatrach lub niektórych parkach narodowych), możliwość bezpośredniego doświadczenia lub dialogu będzie utrudniona, a wręcz wykluczona. Możliwości interpretacyjne zmniejszają się wraz ze wzrostem liczby uczestników.

Postęp techniczny umożliwia rozwiązania, w ramach których przewodnik używa mikrofonu, a uczestnicy są wyposażeni w odbiorniki i słuchawki. Daje to o wiele większą swobodę członkom grupy i sprawdza się tam, gdzie wielu przewodników pracuje w tym samym miejscu (np. w atrakcyjnych obiektach o ograniczonej przestrzeni), gdzie jest bardzo głośno (np. w niektórych miejscach dziedzictwa przemysłowego) lub gdzie istnieje wymóg zachowania ciszy (np. w kościołach). Jednak w niektórych przypadkach, np. podczas spaceru po starym mieście, korzystanie z systemu bezprzewodowego może utrudniać ustawienie grupy, ponieważ uczestnicy idą osobno w promieniu 50 metrów – gdzie są otoczeni przez wiele innych atrakcji.

Podobnie jak w przypadku wszystkich urządzeń technicznych, przewodnik-interpretator powinien zawsze sprawdzać, gdzie są one naprawdę przydatne, a gdzie cena w postaci utraty jakości staje się zbyt wysoka.

Ocena oprowadzania

Poproś kolegę/koleżankę o ocenę twojego oprowadzania

Aby poprawić metodologię oprowadzania interpretacyjnego, nawet jeśli nie istnieją struktury szkoleniowe, zalecamy stosowanie procedury oceny wzajemnej (*ang. peer coaching*) i następujących po niej rozmów ewaluacyjnych. Interpretacyjna ewaluacja (*ang. interpretive critiquing*), w ramach której koledzy towarzyszą sobie nawzajem, oferuje obu stronom doskonałą sposobność uczenia się zarówno procesu interpretacji, jak i procesu oceny. Oceniający może również pełnić funkcję uszu interpretatora, przysłuchując się uwagom uczestników podczas oprowadzania. Warunkiem skuteczności jest jednak znajomość kryteriów oceny (patrz s. 36) tak przez interpretatora, jak i oceniającego.

Poinformowanie o obserwacji

Nawet jeśli tylko jedna opowieść interpretacyjna ma być oceniana, warto wziąć udział w całym oprowadzaniu. Po pierwsze, daje to możliwość lepszego zrozumienia kontekstu, a po drugie – obecność obserwatora z reguły bardziej rozprasza uczestników na samym początku. Z tego względu pierwsza część oprowadzania często nie jest reprezentatywna. Obecność obserwatora należy ogłosić na samym początku, jako że profesjonalny proces oceny wymaga robienia notatek. Poza tym oceniający powinien zachowywać się tak, jakby był uczestnikiem. Interpretator i oceniający nie powinni ze sobą rozmawiać podczas oprowadzania.

Rozważne korzystanie z kamer

Kamery mogą być pomocnym narzędziem szkoleniowym, choć ocena nagranego materiału jest czasochłonna. Generalnie jednak odradza się ich stosowanie do oceny oprowadzania, jako że wielu uczestników rozprasza ich obecność. Wysokiej jakości dyktafony mogą poprawić percepcję i pomóc w późniejszym odtworzeniu scen. We wszystkich przypadkach wymagana jest uprzednia zgoda uczestników na nagrywanie.

Dokumentowanie wyników oceny

Sesja ewaluacyjna ma na celu uzgodnienie tylko jednej nieznaczącej poprawy, którą interpretator powinien wdrożyć podczas kolejnego oprowadzania. Dla nadania ciężaru zobowiązaniu, strony mogą spisać umowę na odwrocie arkusza oceny, który zachowuje interpretator. Rozmowa oceniająca jest poufna, chyba że uzgodniono inaczej. Powinna ona odbywać się w spokojnym miejscu. Na początku należy zapytać przewodnika o jego własne odczucia. Informacje zwrotne należy podawać głównie w pierwszej osobie (unikając sformułowań typu „ty zrobiłeś...”), w formie opisowej raczej niż oceniającej, wskazując w pierwszej kolejności pozytywne aspekty. Krytyka powinna zawsze być przyjazna i konstruktywna, stwarzając interpretatorowi okazję do udoskonalania swoich umiejętności. Jako że interpretacja jest rodzajem sztuki, poszczególne jej elementy mogą być postrzegane różnie.

Stadia interpretacyjnej ewaluacji

1. Jak oceniasz swoją interpretację?
 - Co poszło naprawdę dobrze?
 - Gdzie widzisz możliwości poprawy?
2. Sądzę, że dobrze wyszło ... Wciąż widzę pole do poprawy w ...
3. Jaki masz jasny cel do osiągnięcia przy następnym oprowadzaniu?

Szkolenie dla przewodników-interpretatorów stanowi dobrą podstawę do wzmocnienia relacji między tzw. nieformalną publicznością a miejscem dziedzictwa lub zbiorem obiektów dziedzictwa (wliczając w tę grupę tak ogród zoologiczny, jak i muzeum). Jednak 40 godzin kursu nie wystarcza, aby w pełni wyczerpać tematykę, i wiele kwestii zostało w nim jedynie zasygnalizowanych. Dlatego zalecamy udział w dodatkowych szkoleniach. Ich możliwości i kierunki różnią się w zależności od kraju. Na tej stronie przedstawiamy wskazówki, czego można by poszukać.

Interpretacja

- interpretacja podążająca
- interpretacja na żywo
- monitoring i ewaluacja

Komunikacja

- umiejętności retoryczne i komunikacyjne
- rozwiązywanie konfliktów
- improwizacja teatralna

Grupy docelowe

- dzieci
- młodzież
- lokalni mieszkańcy
- osoby z niepełnosprawnościami

W zależności od dziedziny działalności przewodników występują także inne grupy docelowe, które mogą mieć znaczenie w danym kraju. Ponadto należy zwrócić szczególną uwagę na tematykę edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju. Stosowne kursy są oferowane na przykład przez organizacje pozarządowe. Należy dowiedzieć się, które wspierają cztery wartości wymienione na stronie 11 niniejszego podręcznika (cztery asy interpretacji – przyp. red.).

Chociaż obszary, w których działają przewodnicy-interpretatorzy, są generalnie możliwe do „wyuczenia”, nasz sukces w dużej mierze zależy od otwartości na spotkanie z uczestnikami oraz znajomości miejsca lub obiektu, którego jesteśmy ambasadorem. Rozwijanie znajomości miejsca i obiektu polega nie tylko na pozyskiwaniu coraz większej liczby informacji faktycznych, ale i na jego ciągłym doświadczaniu. W naszym salonie nie czujemy się jak w domu tylko dlatego, że wiemy dużo o materiale, z którego wykonane są meble. „Dom” to idea, której nie można opisać wyłącznie za pomocą faktów. Aby miejsce mogło stać się naszym „domem”, musimy tam „żyć”. Dlatego też praktyka na miejscu jest najlepszym kluczem do sukcesu w przypadku oprowadzania interpretacyjnego.

Ostatnie kilkadziesiąt lat wielokrotnie dowiodło wartości koncepcji interpretacji dziedzictwa. Nigdy jednak nie można być pewnym sukcesu – czy to w najpiękniejszych plenerach, miastach, krajobrazach kulturowych, czy też na ostatnich europejskich obszarach dzikiej przyrody. Podobnie jak w przypadku wędkowania, polowania lub zbierania grzybów, to, co nieprzewidywalne, stanowi w dużej mierze o atrakcyjności oprowadzania.

W ostatecznym rozrachunku, na to, co nazywamy doświadczeniem, składa się suma wszystkich małych sukcesów i porażek. To właśnie czyni nas bogatymi.

Co dalej?

Interpretacja jest pełną odkryć podróżą w dziedzinę ludzkich emocji i rozwoju intelektualnego. I trudno jest przewidzieć moment, w którym interpretator może śmiało powiedzieć „Teraz jesteśmy w pełni przygotowani do naszych zadań”.

Freeman Tilden

W załączniku znajdują się następujące pomoce do opowieści trwającej ok. 10 minut:

- karta pracy,
- karta przykładów,
- karta oceny.

Kartę pracy wypełnia się w sposób opisany poniżej. Liczby w nawiasach odnoszą się do stron podręcznika, na których znajduje się wyjaśnienie podkreślonego terminu:

1. Wyszukaj atrakcyjny fenomen (s. 14-15) dla konkretnego zagadnienia (s. 26).
2. Opracuj odpowiednią myśl przewodnią dla fenomenu (s. 18-19).
3. Wybierz trzy fakty (s. 18) związane z fenomenem, które obrazują myśl przewodnią i zawierają głębsze znaczenie dla twoich uczestników (s. 18).
4. Zastanów się, których kluczy dostępu (s. 14-16) można użyć, aby ożywić fakty.
5. Zastanów się, w jaki sposób można zaangażować uczestników za pomocą pytań otwartych (s. 17) i rekwizytów (s. 21).
6. Zastanów się, jaki szyk (s. 20) byłby odpowiedni i który fenomen umożliwia ekscytujące odkrycie (s. 14).

Jeśli opowieść interpretacyjna jest częścią oprowadzania, karta oceny może być użyta w połączeniu z procedurą oceny wzajemnej, jako podstawą sesji ewaluacyjnej. Informacje na ten temat znajdują się na stronie 30.

Egzamin praktyczny kursu certyfikacyjnego oparty jest na karcie oceny. Wypełnienie karty pracy może być bardzo przydatne w odkrywaniu różnych elementów i formułowaniu pomysłów. Zasadniczą rolę pełni jednak dialog z uczestnikami. Lista faktów nie ma aż takiego znaczenia i nie wszystkie pomysły muszą być wprowadzone w życie. Najważniejsze, by myśl przewodnia była jasna.

Wielu interpretatorów uważa wypełnianie karty pracy za przydatne ćwiczenie. Interpretatorzy, którzy są skłonni działać w bardziej kreatywny sposób, powinni jednak przynajmniej raz zmusić się do wypełnienia tabelki. Z kolei ci, którzy działają w bardzo zorganizowany sposób, nie powinni trzymać się kurczowo rutyny. Opowieść interpretacyjna to dzieło sztuki. Zaszkoślić może jej zarówno nadmierne ustrukturyzowanie, jak i rozbudowanie o zbyt liczne elementy dodatkowe.

Słowo na temat map myśli

Na stronie 37 znajduje się przykładowa mapa myśli, która w obrazowy sposób przedstawia treść oprowadzania (s. 27). Należy zauważyć, że mapa ta składa się w większym stopniu z obrazów niż słów, a w oryginale jest bardzo kolorowa. Należy unikać map myśli składających się głównie ze słów. Poza uporządkowaniem informacji, podstawową ideą mapy myśli jest to, że znacznie łatwiej zapamiętuje się konstelację obrazów niż konstelację słów. Sprowadzenie mapy myśli do słów kluczowych oznaczałoby niewykorzystanie jej potencjału.

Opowieść interpretacyjna – karta pracy

Kolejność faktów nie jest ustalona na sztywno i w ogóle można nie skorzystać z kluczy dostępu lub pytań otwartych. Zawsze natomiast należy mieć przed oczami myśl przewodnią.

fenomen	zagadnienie	myśl przewodnia – temat, motyw przewodni (pełne zdanie, które odnosi się do uniwersaliów)

Myśl przewodnia (temat, motyw przewodni) jest jak „latarnia morska”, do której zmierzasz. Fakty wpisują się w nią i mogą być doświadczane na miejscu.

1. fakt (jedno zdanie)	znaczenie (To wywołuje...)	klucze dostępu	pytania otwarte	szyk / rekwizyty
2. fakt (jedno zdanie)	znaczenie (To wywołuje...)	klucze dostępu	pytania otwarte	szyk / rekwizyty
3. fakt (jedno zdanie)	znaczenie (To wywołuje...)	klucze dostępu	pytania otwarte	szyk / rekwizyty

fenomen	zagadnienie	myśl przewodnia – temat, motyw przewodni (pełne zdanie, które odnosi się do uniwersaliów)
zagrożone drzewo owocowe	zmiana sposobu gospodarowania ziemią	Czas zapomniiał o tej czereśni (uniwersalia: zmiana, osamotnienie)

Myśl przewodnia (temat, motyw przewodni) jest jak „latarnia morska”, do której zmierzasz. Fakty wpisują się w nią i mogą być doświadczane na miejscu.

1. fakt (jedno zdanie)	znaczenie (To wywołuje...)	klucze dostępu	pytania otwarte	szuk / rekwizyty
Kiedyś sad rósł aż po szczyt wzgórza.	szacunek dla pracy innych	opis, fotografia historyczna	Gdzie kończy się sad? Jak łatwo było pozyskiwać owoce?	szuk dydaktyczny, wykorzystanie fotografii
2. fakt (jedno zdanie)	znaczenie (To wywołuje...)	klucze dostępu	pytania otwarte	szuk / rekwizyty
Klon wypiera czereśnię.	żal czereśni, lęk przed naturą	zmiana perspektywy, analiza	W jaki sposób drzewa różnią się od siebie?	szuk oparty na zadaniach indywidualnych
3. fakt (jedno zdanie)	znaczenie (To wywołuje...)	klucze dostępu	pytania otwarte	szuk / rekwizyty
Owoce, które tu rosły, były wykorzystywane na miejscu.	zrozumienie kontekstu	narracja (wspomnienie z dzieciństwa)	Skąd pochodzą nasze owoce? Jakie są zalety (wady)?	szuk konferencyjny

Opowieść interpretacyjna – karta przykładów

Przykładowym fenomenem dla tej karty jest stara czereśnia, którą zacienia wysoki klon, ponieważ dawny sad jest wypierany przez samosiewny las.

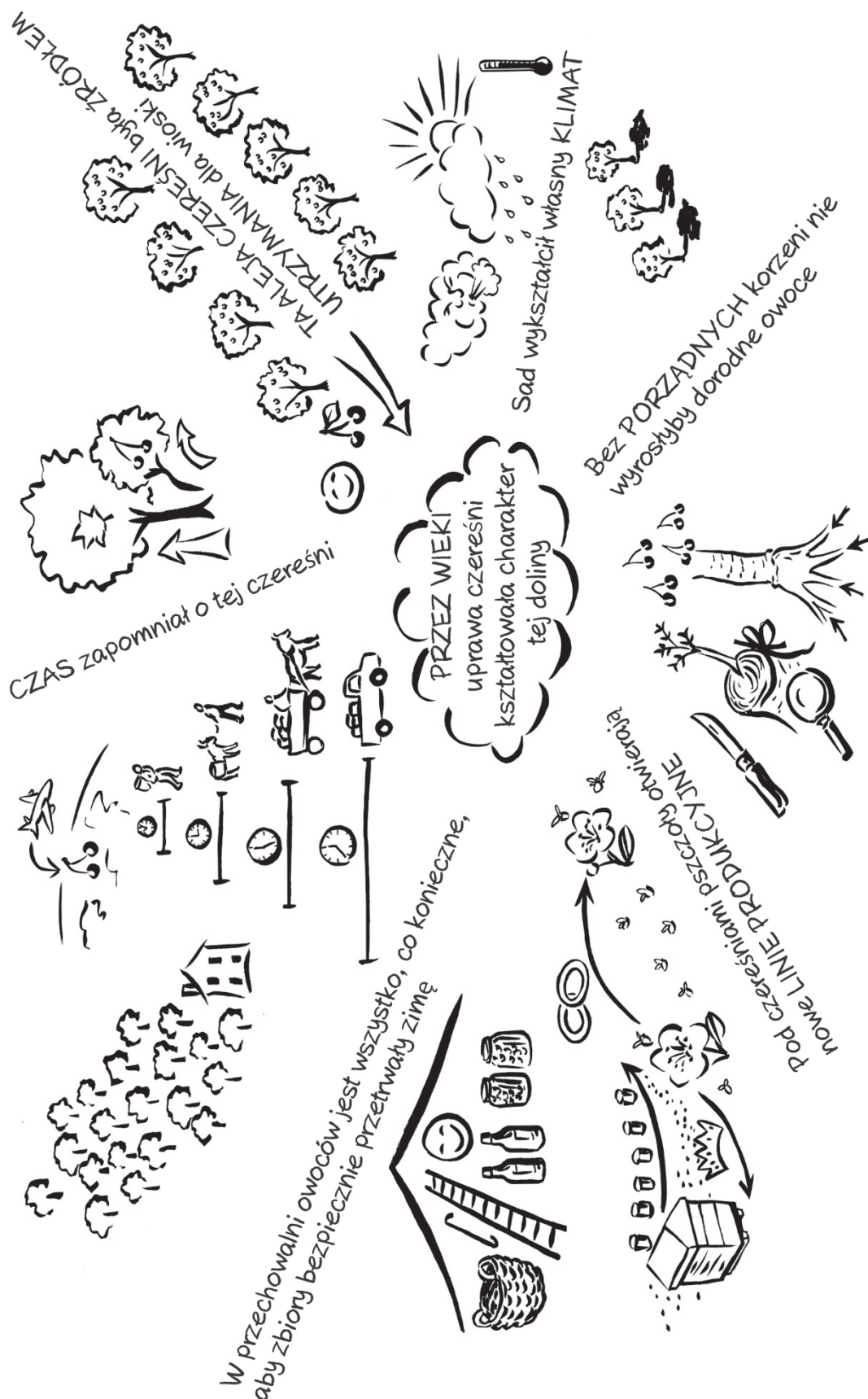
Opowieść interpretacyjna – karta oceny

Karta oceny jest pomocna w procesie oceny wzajemnej. Jednak stopnie nie są celem samym w sobie. Proponowana klasyfikacja powinna być przejrzysta, a komentarze przemyślane i jednoznaczne.

1. Wystąpienie interpretatora		+	++	+++	Uwagi
Czy interpretator okazywał entuzjazm?					
Czy wszystkie jego komentarze były zrozumiałe?					
Czy interpretator był wiarygodny, a jego informacje poprawne?					
Czy interpretator był przekonujący w tym, co mówił?					
Czy interpretator konsekwentnie używał odpowiedniego języka mówionego, jak i języka ciała?					
2. Docenienie fenomenu		+	++	+++	Uwagi
Czy opowieść interpretacyjna koncentrowała się głównie na fenomenie?					
Czy zostały uwypuklone wyjątkowe cechy fenomenu?					
Czy wszystkie fakty można było zweryfikować na miejscu?					
Czy grupa była dobrze ustawiona w stosunku do fenomenu?					
Czy nastąpiło jakieś interesujące odkrycie?					
3. Integracja uczestników		+	++	+++	Uwagi
Czy uwaga wszystkich uczestników była przez cały czas skupiona podczas wystąpienia interpretatora?					
Czy opowieść interpretacyjna obejmowała bezpośrednie doświadczanie fenomenu?					
Czy uczestnicy byli zachęceni do reagowania, np. przez pytania otwarte?					
Czy uczestnicy mieli okazję opowiedzieć o rzeczach ze swojego codziennego życia?					
Czy interpretator potrafił wykorzystywać wkład ze strony grupy?					
4. Śledzenie myśli przewodniej		+	++	+++	Uwagi
Czy myśl przewodnia była czytelna? Jeśli tak, jak mogłaby być sformułowana?					
Czy trafiła w sedno sprawy?					
Czy fakty i znaczenia były równo akcentowane?					
Czy zostały użyte różne klucze dostępu?					
Czy opowieść interpretacyjna zachęcała bezpośrednio lub pośrednio do docenienia dziedzictwa?					

Mapa myśli ilustruje linię myśli przewodniej opisaną na stronie 26. Oryginał jest wielobarwny. Aby zachować obraz w umyśle, staraj się unikać słów. Niech mapa myśli składa się w największym stopniu z obrazów i będzie możliwie jak najbardziej kolorowa. Mapa jest przeznaczona wyłącznie do twojego użytku.

Oprowadzanie – mapa myśli

Podstawowe terminy oprowadzania interpretacyjnego

Trójkąt interpretacyjny (*ang. interpretive triangle*) (s. 9 i 11)

Konceptualny model interpretacji składający się z (1) fenomenu, (2) uczestników i (3) interpretatora (lub środków interpretacyjnych). Centralnym punktem modelu jest myśl przewodnia.

Fenomen (*ang. phenomenon*) (s. 14 i 15)

Coś, co daje się pojąć zmysłami na miejscu. Ważne jest, aby podkreślić jego indywidualny charakter – na przykład „osobowość” drzewa lub budynku, a nie jego przynależność do gatunku lub stylu architektonicznego.

Zagadnienie (*ang. topic*) (s. 26)

Klasyfikuje fenomen na przykład jako „drzewo iglaste” lub „budynek renesansowy”. Nie zawiera opisu ani nie nadaje znaczenia (patrz poniżej) pojedynczemu fenomenowi.

Myśl przewodnia (*ang. theme*) (s. 18 i 19)

Jest to „latarnia morska”, do której zmierzasz. Myśl przewodnia wiąże się ze znaczeniem (patrz poniżej). Ma postać pełnego zdania, które trafia w sedno, często dlatego, że odwołuje się do pojęć ogólnych (patrz poniżej).

Fakt (*ang. fact*) (s. 18)

Stwierdzenie stanu faktycznego, na przykład: „wydry są w stanie pokonywać duże dystanse w nocy”. Fakty powinny zawsze podnosić ważność autentycznego fenomenu, a także wspierać myśl przewodnią.

Znaczenie (*ang. meaning*) (s. 18)

Sposób, w jaki fenomen może wywołać reakcję emocjonalną u uczestników, na przykład: podziw, zachwyt, ciekawość, zdziwienie, smutek, gniew (nie chodzi tu tak bardzo o kontekst intelektualny).

Pojęcia ogólne, uniwersalia (*ang. universals*) (s. 19)

Pojęcia wpisujące się w wartości i obawy niemal każdej osoby na świecie, takie jak rodzina, przyjaźń, tragedia, ból, zmiana, troska, wolność i niewola, miłość i nienawiść, życie i śmierć.

Klucz dostępu (*ang. stepping stone*) (s. 14-16)

Narzędzie metodyczne lub retoryczne, które ułatwia dostęp do jednego z wierzchołków trójkąta interpretacyjnego (patrz wyżej). Metodycznym kluczem dostępu może być eksperyment, a retorycznym – porównanie.

Pytanie otwarte (*ang. open-ended question*) (s. 17)

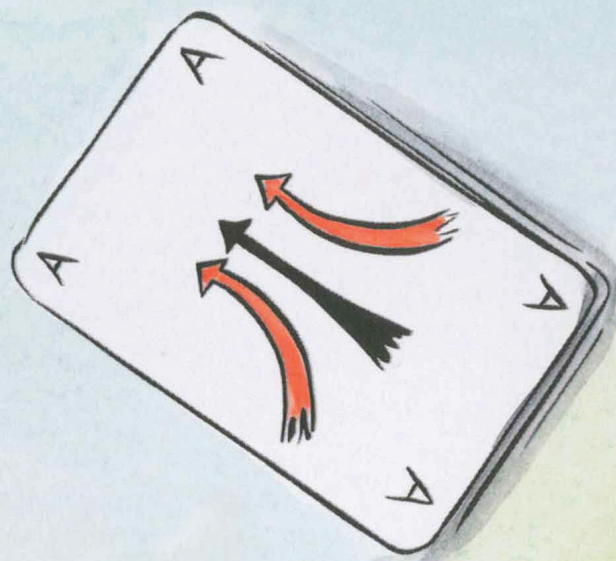
Jest to pytanie, na które nie ma ustalonej odpowiedzi, na przykład: „Jakie miejsce przypomina ci ten zapach?” lub „Jak ta dolina może wyglądać za 50 lat?”.

Rekwizyt (*ang. prop*) (s. 21)

Rekwizyty mogą służyć jako pomoc w interpretacji. Zalicza się do nich na przykład: kostiumy, lupy, lornetki czy wykrywacze nietoperzy.

Szyk (*ang. formation*) (s. 20)

Ustawienie uczestników na miejscu, na przykład twarzą do przewodnika lub w kręgu. Zazwyczaj wskazane jest, aby przewodnik, uczestnicy i fenomen tworzyli trójkąt. Zmiana szyku powoduje często niespodziewane odkrycia, co stanowi ważny element interpretacji.

Przewodnicy pracują w różnych miejscach: na obszarach chronionych i w budynkach historycznych, w muzeach, ogrodach zoologicznych i botanicznych. Celem ich pracy jest promowanie dziedzictwa oraz szukanie lepszych sposobów kształtowania naszej przyszłości.

Niniejszy podręcznik czerpie z doświadczeń przewodników z całej Europy. Zawarte w nim materiały służą pomocą w przygotowaniach do egzaminu na certyfikowanego przewodnika-interpretatora. Oparte na nim czterdziestogodzinne szkolenie może być realizowane na zasadzie samodzielnego seminarium lub modułu innego kursu szkoleniowego. W ramach projektu HeriQ poddaliśmy materiał szkoleniowy testom w kilku krajach oraz opracowaliśmy niniejszy podręcznik w dwunastu językach [język polski jest już kolejnym – przyp. red.]. W celu podwyższenia jakości oprowadzania interpretacyjnego, zachęcamy pracowników obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego do zapoznania się z nim i zgłaszania nam wszelkich uwag.

